

Hanne Kärki

KULTTUURIYRITTÄJYYS TAIDEGRAFIKASSA

Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisu
Saimaa University of Applied Sciences Publications

Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisu

Sarja C: Opinnäytteitä 2

ISBN 978-952-5714-29-6 (PDF)

ISSN 1797-7282

TIIVISTELMÄ

Hanne Kärki

Kulttuuriyrittäjyys taidegrafiikassa, 51 sivua, 4 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu, Imatra

Kuvataiteen yksikkö, Kulttuuriyrittäjyyden koulutusohjelma

Kuvataiteen ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyö 2010

Ohjaajat: taidegraafikko Neuvonen Kirsi, dosentti Uotinen Johanna

Opinnäytetyön aiheena oli kulttuuriyrittäjyys taidegrafiikan kontekstissa. Taiteilijoiden yrittäjyys on ajankohtainen aihe ja se on ollut tiiviisti esillä myös Suomen yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Opinnäytetyön taustatiedoissa tarkasteltiin taidegrafiikkaa taiteen alana ja käytiin läpi sen erityispiirteitä sekä taidehistoriassa että nykypäivänä. Lisäksi selvennettiin yrittäjyyteen liittyviä määritelmiä sekä vertailtiin luovien alojen yrittäjyyden ja taidegraafikon ammatin yhtäläisyyksiä ja eroja.

Tutkimusaineistossa tarkasteltiin taidegraafikoiden ja grafiikanpaja Himmelblaun yrittäjyyttä. Tutkimukseen osallistui kolme merkittävää taidegrafiikan kentällä toimivaa henkilöä, joilla on omakohtaista kokemusta ja tietoa yrittämisestä taidegrafiikassa. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt toimivat keskeisessä asemassa tutkittavaan ilmiöön nähden. Tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Haastatteluaineiston avulla selvitettiin mitä taidegraafikon ammatissa ja taidegrafiikan kentällä yritystoiminnan harjoittaminen käytännössä tarkoittaa. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä aiheesta.

Aineiston avulla saatiin realistista tietoa yrittäjyydestä taidegrafiikassa. Yrittäjämäisen toiminnan todettiin luontaisesti kuuluvan taidegraafikon ammattiin. Ammatinhallinnan edistämisen ja tuottamisen ja taloushallinnan osaamisen merkitystä korostettiin. Myös hyvän alihankintaverkoston rakentamista pidettiin taidegraafikon työssä tärkeänä, jotta taiteen tekemiseen jäisi enemmän aikaa ja rauhaa. Varsinaisen yritystoiminnan perustaminen näytti tulevan taiteilijalle ajankohtaiseksi yleensä vasta urakehityksen myötä. Teosmyynnin lisääntyessä taitelijoille osoittautui kannattavaksi siirtyä arvonlisäverovelvollisiksi. Kysymykseen onko taidegraafikolle hyötyä yrittäjänä toimimisesta, ei löytynyt suoraa vastausta. Siihen todettiin olevan vaikutusta myös taiteilijan ominaisuuksilla, päätoimeentulon lähteellä ja taiteellisen työskentelyn laajuudella. Taiteellisen työskentelyn ollessa kuitenkin huomattavaa, yritystoiminnan harjoittamista kannatettiin jo verotuksellisista syistä. Taiteellisen toiminnan liikevaihto vaikuttikin eniten yrittäjinä toimivien taiteilijoiden yritysmuodon valintaan. Kun liikevaihto oli vähäistä, toiminimiyrittäjyys nähtiin sopivimpana yritysmuotona ja kun liikevaihto oli huomattavan laajaa, osakeyhtiötä pidettiin järkevimpänä yritysmuotona.

Asiasanat: yrittäjyys, taidegraafikot, kuvataiteilijat

ABSTRACT

Hanne Kärki

Entrepreneurship in Graphic Arts, 51 pages, 4 appendices

Saimaa University of Applied Sciences, Imatra

Visual Arts Unit, Master Degree Programme in Cultural Entrepreneurship

Master Degree in The Visual Arts?

Master's Thesis 2010

Tutors: Neuvonen Kirsi Graphic Artist, Uotinen Johanna Principal Lecturer

The subject of the thesis was cultural entrepreneurship in the context of graphic art(s). The entrepreneurship of artists is a current issue that has also been often dealt within Finnish Social Policy. In the background information of the thesis graphic art was examined as a field of art, the special features of which were studied both in Art History and today. In addition, definitions attached to entrepreneurship were clarified, and the similarities and the differences of the entrepreneurship in creative fields and graphic artist's occupation were compared.

The study material consisted of examining the entrepreneurship of graphic artists and Graphic Workshop Himmelblau. Three notable artists in the field of graphic arts, who have personal experience and knowledge about entrepreneurship in graphic arts, took part in the study. They work in pivotal position in relation to the phenomenon studied. Interview was used as the study method. The interview data helped to clarify the meaning of entrepreneurship in actual practice in the graphic artist's occupation and in the field of graphic arts. The aim of the study was to increase the knowledge and understanding of the subject.

Realistic information about entrepreneurship in graphic arts was received (found) from the study material. Entrepreneurship like working was observed to be a natural part of graphic artist's occupation. The significance of producing and knowledge of administration was emphasised in promoting occupational practice. Furthermore, establishing a good subcontract network was seen important in graphic artist's work in order there to be more time and peace for creative work. Establishing one's own enterprise appeared to become current further along the career development. As the sale of works increased it proved profitable to become liable to VAT. There was no direct answer whether entrepreneurship gives any extra benefit to graphic artist. The qualities of an artist, the source of main income and the extent of one's artistic work were found to be effective as well. However, if artistic work was extensive entrepreneurship was supported for tax reasons alone. The turnover of artistic work had most influence on the choice of the type of enterprise. When turnover was minimal the most appropriate type was seen to be a business name enterprise, and when turnover was extensive a limited company was considered to be the most sensible type of enterprise.

Keywords: entrepreneurship, graphic artists, visual artists

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	5
1.1 Tutkimusmenetelmät.....	7
1.2 Haastattelujen lähtökohdat.....	8
2 TAIDEGRAFIIKALLA ON ERITYINEN ASEMA.....	12
2.1 Taidegraafikan perinteestä ja historiasta.....	12
2.2 Nykypäivän taidegraafikka Suomessa.....	14
2.3 Suomen Taidegraafikot ry ja grafiikanpaja Himmelblau.....	16
2.3 Työskentelyni taidegraafikkona.....	18
3 TAITEILIJAT - KULTTUURIYRITTÄJYYS.....	21
3.1 Kulttuuriyrittäjyys osana luovien alojen yrittäjyyttä.....	21
3.2 Kulttuurialan yritystoiminnan muotoja	23
3.3 Kulttuurialan verotuksesta.....	25
3.4 Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on taidegraafikon työssä ja luovien alojen yrittäjyydessä.....	28
4 HAASTATTELUAINIESTON TARKASTELUA.....	32
4.1 Kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa.....	33
4.2 Kulttuuriyrittäjän ammatin kuvausta.....	39
4.3 Grafiikanpaja Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö.....	42
4.4 Taidevedostajan käyttäminen taidegraafiikassa.....	45
5 POHDINTA.....	47
LÄHTEET.....	52

LIITTEET

Liite 1 Arvonlisäveron laskentaesimerkit

Liite 2 Kirsi Neuvosen haastattelukysymykset

Liite 3 Pertti Ketosen haastattelukysymykset

Liite 4 Teija Immosen haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Taidegraafikot, kuten kuvataiteilijat yleensä, joutuvat hankkimaan toimeentulonsa usein muualta, kuin taiteen tekemisestä. Monet taidegraafikot ja kuvataiteilijat haluaisivat kuitenkin lisätä omaa taiteellista työskentelyään, mutta heillä ei välttämättä ole riittävästi tietoa, miten taiteellista toimintaa voisi edistää ja saada sitä taloudellisesti kannattavammaksi (Feinik 2009). Koska taidegrafiikka on edullista muihin kuvataiteen aloihin verrattuna, sitä on helpompi myydä. Olisiko taidegrafiikkaan myös siksi helpompi soveltaa yrittäjämäistä toimintaa? Millainen vaihtoehto yrittäjyys on taidegraafikoille?

Opinnäytetyössäni tarkastelen kulttuuriyrittäjyyttä taidegrafiikassa. Yrittäjyys on ollut voimakkaasti esillä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa Suomessa. Monet yhteiskunnan murrokset ovat muokanneet tilaa yrittäjyydelle, ja kulttuurin toimintaedellytyksien yhteydessä yhä suosittumaksi puheenaiheeksi on nousut kulttuuriyrittäjyys (Suutari 2007, 15). Myös talouselämän piiristä tutut ilmaiset ja toimintatavat ovat entistä voimakkaammin läsnä puhuttaessa taiteilijasta ja taiteellisesta työstä (Arpo 2004, 148). Yrittäminen taiteen kontekstissa on ajankohtainen aihe.

Tarkastelen ensin taidegrafiikkaa sekä kulttuurihistoriallisena että nykyajan ilmiönä. Tarkennan käsitteitä *yrittäjyys*, *kulttuuriyrittäjyys* ja *luovien toimialojen yrittäjyys* sekä vertailen luovien alojen yrittäjyyttä ja taidegraafikon työtä. Tutkimusaineiston kerään haastattelemalla. Aineiston avulla selvitän, mitä kulttuuriyrittäjyys taidegrafiikassa käytännössä tarkoittaa ja miten taidegrafiikan kentällä on sovellettu yrittäjyyden toimintamalleja. Kyselen haastateltavilta mm.: Mitä hyötyä yrittäjänä tai yrittäjämäisesti toimimisesta on taidegraafikolle? Onko yrittäjyydestä heidän mielestään enemmänkin haittaa taiteilijoille taiteellisen työskentelyn kannalta? Miten taidegraafikkona voisi edistää omaa taiteellista työskentelyä? Olisiko yrittäjämäinen toiminta ilman yrityksen perustamista sittenkin sopivampi vaihtoehto taidegraafikolle? Selvitän myös grafiikanpaja Himmelblaun toimintaa käytännössä.

Haastateltavinani ovat taidegraafikko Kirsi Neuvonen, grafiikanpaja Himmel-

blaun toimitusjohtaja Pertti Ketonen sekä Suomen taidegraafikoiden liiton puheenjohtaja taidegraafikko Teija Immonen. Haastattelut toteutetaan joko puoli-strukturoituna haastatteluna ja ne nauhoitetaan tai sähköpostihaastatteluna. Haastateltavista taidegraafikko Kirsi Neuvosella on hänen oman taiteellisen toimintansa ympärille perustettu oma yritys, Copperfield Oy. Tällä hetkellä osakeyhtiönä toimivia yrityksiä, joiden toimialana on taiteellinen toiminta, on Suomessa vain muutama. Toimitusjohtaja Pertti Ketonen vastaa Suomen johtavan grafiikanpaja Himmelblaun toiminnasta myös yrittäjänä. Himmelblau on myös osakeyhtiö. Yrityksen toimialana on kulttuuripalveluiden, näyttelyiden ja tapahtumien tuottaminen sekä työskentelymahdollisuuksien tarjoaminen taiteilijoille. Taidegraafikko Teija Immonen saa toimeentulonsa opetustyöstä, ja hän toimii omaehtoisena arvonlisäverollisena taidegraafikkona.

Suomessa taide- ja kulttuurialan ihmiset kokevat usein edelleenkin talouden itselleen vieraana asiana, eivätkä monetkaan heistä hallitse markkinoinnin ja myyntityön elementtejä tai tarkastele omaa työtään niiden kautta. Kuvataiteen aseman vahvistamiseen tarvitaan kuitenkin uudentlaisia toimintamalleja. Taiteilijoiden yrittäjyyden tukeminen sekä kentän rakenteiden vahvistaminen nähdään yhtenä keinona parantaa taiteen heikkoa asemaa. Tällä hetkellä on käynnissä valtakunnallinen kuvataidehanke, *Art360*, jonka tavoitteena on juuri lisätä kuvataiteen toimijoiden managerointi- ja liiketoimintaosaamista. Hankkeen toimijoiden tavoitteena on luoda valtakunnallinen yhteistyöverkosto kuvataidealalle. Satakunnan ammattikorkeakoulun koordinoimaa hanketta rahoittavat Euroopan Sosiaalirahasto, Etelä-Suomen lääninhallitus sekä Helsingin, Kankaanpään, Oulun, Porin ja Tampereen kaupungit sekä Pohjois-Satakunnan Kehittämiskeskus Oy. (Art360.)

Luovien alojen yritystoiminta on voimakkaasti kasvussa ja sen kehittäminen on olennainen osa Suomen kilpailukyvyn vahvistamista (Opetusministeriö 2006, 4,12). Yhtäläilla kun kaivataan yleistä asennemuutosta, myös taiteilijoilta edellytetään nykyajan toimintamallien hallintaa julkisen rahoituksen pienentyessä. Kuvataiteen kentällä toimijat ovat monien uusien haasteiden edessä.

Tämän opinnäytetyön myötä osallistun käytävään keskusteluun kulttuuriyrittä-

yydestä kuvataiteessa. Selvityksen avulla pyrin lisäämään ymmärrystä aiheesta sekä tuomaan esille erilaisia näkökulmia taidegraafikoiden toimintaan, verkostoitumiseen ja yhteistyöhön eri tahojen kanssa.

1.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä käytän tutkimushaastattelua ja sähköpostihaastattelua. Tavoitteena on syvällisemmän tiedon kerääminen tutkittavasta ilmiöstä, joten menetelmänä haastattelu sopii aineiston keräämiseen hyvin. Tutkimukseen osallistui kolme merkittävää taidegrafiikan kentällä toimivaa henkilöä, joilla on omakohtaista kokemusta kulttuuriyrittäjyydestä taidegrafiikan alalla. Tutkimukseen osallistuneet toimivat keskeisessä asemassa tutkittavaan ilmiöön nähden. Aineiston keruu toteutettiin Hirsjärven ja Hurmeen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47) määritelmän mukaan puolistrukturoituna haastatteluna ja sähköpostihaastatteluna. Puolistrukturoitu haastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 44–45, 47.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa yhdenmukaisen lomakehaastattelun sijaan haastattelu etenee ennakkoon mietittyjen teemojen varassa, mikä tuo haastateltavien oman äänen kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Juuri ennakkoon mietityt teemat erottavat puolistrukturoidun haastattelun avoimesta haastattelusta. Erikssonin mukaan lomakehaastattelukin voi olla puolistrukturoitu haastattelu, jos haastattelijalla voi päättää missä järjestyksessä ja millä sanamuodoilla hän ennakkoon laaditut kysymykset kysyy. (Vuorela 2005, 29 ks. Eriksson 1986.)

Tehdyissä haastatteluissa teema-alueet olivat kaikille haastateltaville samat. Kysymykset oli ennakkoon laadittu ja ne olivat pääpiirteittäin samanlaiset kaikille. Kysymysten laatimisessa huomioitiin kuitenkin vastaajien erilaiset asemat ja ennakkoon tiedetyt erilaiset toimintamuodot suhteessa kulttuuriyrittäjyyteen. Haastattelut tehtiin jokaiselle eri aikaan. Suullisesti toteutetut haastattelut nauhoitettiin ja niitä täydennettiin tarvittaessa lisäkysymyksillä sähköpostin välityksellä.

Haastattelutilanteessa ennakkoon laaditut kysymykset olivat lähtökohtana keskustelulle, mutta keskustelut etenivät myös vapaasti teeman sisällä. Kysymysjärjestys ja -muoto saattoivat vaihdella tilanteen mukaan. Osittain avoimessa haastattelutilanteessa keskustelut saivat myös uusia suuntia. Tekemieni lisäkysymysten myötä keskusteluihin tuli syvyyttä ja ennalta arvaamatonta tietoa asiasta. Laaditut kysymykset käytiin haastattelutilanteessa pääpiirteittäin läpi.

1.2 Haastattelujen lähtökohdat

Valitsin haastattelun tutkimusmenetelmäksi, koska haastattelemalla saadaan tehokkaasti tarkempaa ja syvällisempää tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastatelluilla kerättiin tietoa yrittäjyydestä taidegraafikon työssä ja grafiikanpaja Himmelblaun toiminnassa. Tietoa hankittiin myös taidegraafikon/taiteilijan ja grafiikanpaja Himmelblaun välisistä yhteistyön muodoista sekä vedostajan työstä taiteilijan apuna. Haastattelujen aihealueita olivat, 1) kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa, 2) kulttuuriyrittäjän ammatin kuvaus, 3) grafiikanpaja Himmelblaun ja taiteilijan välinen yhteistyö, 4) taidevedostajan käyttäminen taidegrafiikassa.

Haastateltavista taidegraafikko Kirsi Neuvosta ja toimitusjohtaja Pertti Ketosta haastateltiin suullisesti henkilökohtaisessa tapaamisessa ja taidegraafikko Teija Immosen haastattelu tehtiin sähköpostin välityksellä. Neuvosen haastattelua täydennettiin myös sähköpostihaastattelulla. Kaikilla haastateltavilla oli omakohtaista kokemusta yrittäjyydestä taidegrafiikan kentällä, mutta jokaisen haastateltavan toimiala yrittäjyyden kontekstissa oli erilainen. Tarkastelen ensin tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden toimialaa suhteessa kulttuuriyrittäjyyteen. Haastatteluista saatujen tietojen lisäksi olen täydentänyt aineistoa kirjallisista lähteistä.

Taidegraafikko Kirsi Neuvonen on tehnyt grafiikkaa 1980 -luvun puolivälistä lähtien. Hänet tunnetaan maalauksellisen värigrafiikan tekijänä. Neuvosen taiteessa värit ja tunnelma sekä sarjallinen työskentely on keskeistä. Kun jokin aihepiiri alkaa Neuvosta kiinnostaa, hän hakee tietoa ja tutkii taidehistoriaa, minkä jälkeen hän lähestyy aihetta eri näkökulmasta. Samasta teemasta syntyy useita

itsenäisiä taideteoksia. (Simpanen 2008.) Kuvassa 1 on nähtävissä Neuvosen teos *Leda* (koko 20 x 10/20/10cm) vuodelta 1997. Teos kuuluu *Jumalaisia naisia* näyttelyteemaan. Vuonna 1997 Neuvonen kävi läpi taidehistorian naishahmoja ja liitti *Ledan* kanssa kuvaan *Zeuksen*, joutsenen hahmossa. *Leda* on lentokentän laskeutumisvalopisteiden muodostamassa ympyrässä, ikään kuin taivaantähtien ja universumin kehässä, keskipisteessä. Sivuosissa on siivet katkaistuna tai osapiirroksina, tavallaan reunahuomautuksina. Teoksen siniset kehykset ovat tukemassa värimaailmaa. Sivuosien kansissa on sama pyöreä keho ovenripana kuin *Ledan* jaloissa. Tässä teoksessa tekniikkana on käytetty etsausta, akvatintaa ja kopiosyövytystä. (Neuvonen 2010.)

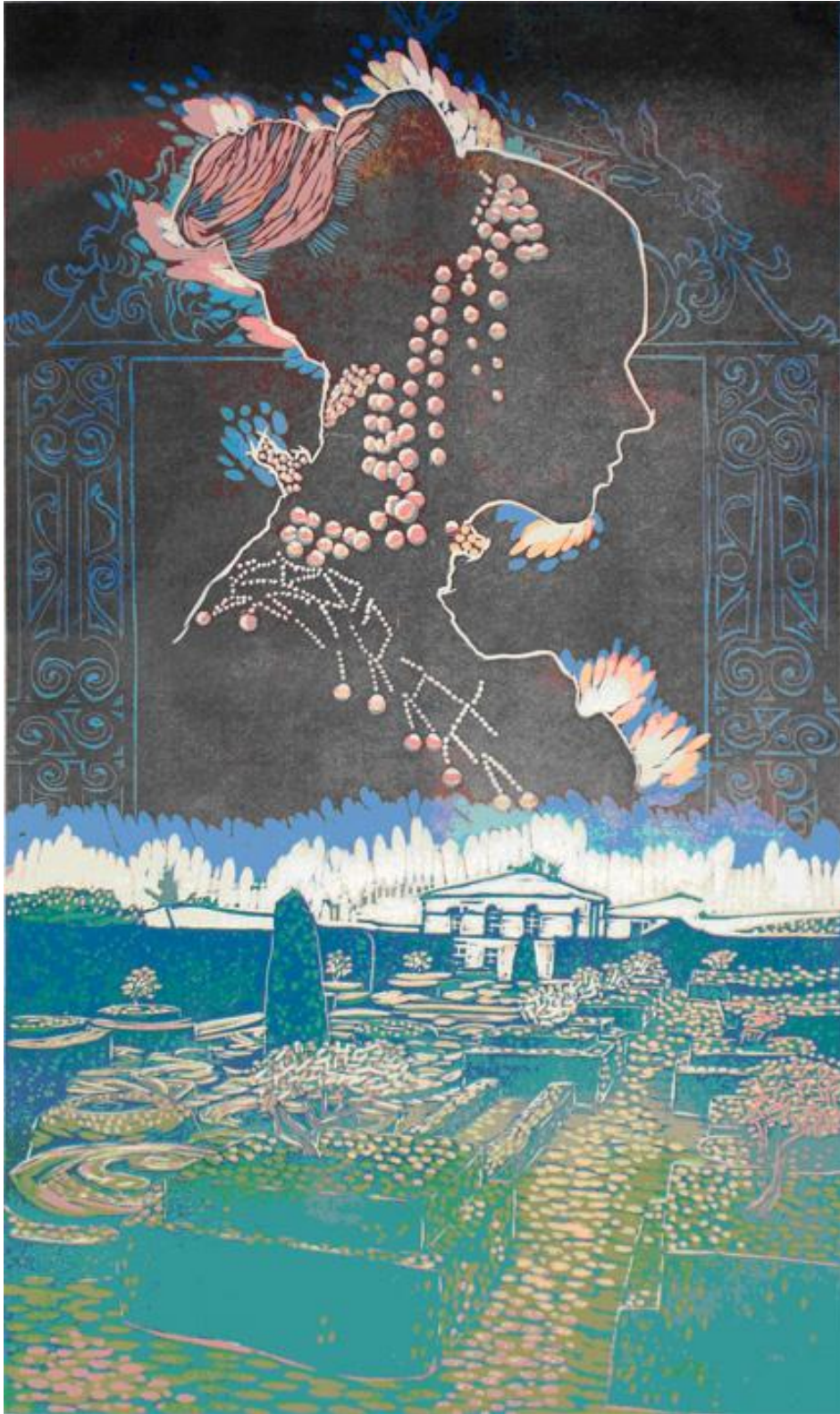
Kuva 1 *Leda* (Kirsi Neuvonen 1997)

Neuvonen tekee grafiikkaa yrittäjänä omassa yrityksessään, Copperfield Oy:ssä. Copperfield on osakeyhtiö ja sen toimialana on Neuvosen oma taiteellinen toiminta. Neuvonen on toiminut taiteilijayrittäjänä valmistumisestaan, vuodesta 1984, lähtien, mutta osakeyhtiön hän perusti vasta vuonna 2006, saatuaan veroviranomaisilta tiedon, että hänen yksin omistamaansa osakeyhtiötä ei mielletä Kirsi Neuvosen taidetta välittäväksi organisaatioksi. Korkeimman oikeuden tekemä ennakkopäätös oli tärkeä päätös kuvataiteilijoiden yritystoiminnalle. Teoksen

myynnin arvonlisävero taiteen välittäjälle on 22 prosenttia, mutta suoraan taiteilijalta ostettaessa ensimyyntin arvonlisävero on vain 8 prosenttia (Aarnio 2008, 34). Tämä on yrittäjinä toimiville taiteilijoille huomattava etu. Neuvonen toimi aikaisemmin ammatinharjoittajana ja vajaan vuoden myös toiminimellä ennen osakeyhtiön perustamista. Ammatinharjoittajaksi määritellään tässä työssä tavallinen taiteilija, joka ei ole rekisteröitynyt yrittäjien tietojärjestelmään.

Taidegraafikko Teija Immonen on tehnyt grafiikkaa valmistumisestaan, vuodesta 1990, lähtien. Teoksissaan hän kuvaan ihmisen ponnistelua rakentaa elämänsä paremmaksi urheilun, muodin ja yleensäkin populaarikulttuurin luoman maailman mukaisesti. Usein kuvien tapahtumien taustana toimivat vanhat eurooppalaiset puistot. Kuvassa 2 on nähtävissä Immosen teos *Puisto kauneudelle* (koko 55 x 80 cm) vuodelta 2009. Teos on osa kokonaisuutta jossa Immonen on yhdistellyt vanhoja puistoja sekä eri aikakausia ja ilmiöitä ilmentäviä ihmisiä. *Puisto kauneudelle* työssä yhdistyy barokkiajan puistoarkkitehtuuri muotokuvaan nuoresta naisesta. Immonen tekee isokokoista ja värikästä grafiikkaa käyttäen monia eri tekniikoita saavuttaakseen haluamansa ilmaisun ja jäljen. Tässä teoksessa on käytetty tekniikkana kohopainomenetelmää.

Taidegraafikko Teija Immosen päätoimena on opettaminen ja taidegraafikon työtä hän tekee sivutoimisesti arvonlisäverovelvollisena. Arvonlisäverovelvolliseksi taiteilijaksi Immonen siirtyi omaehtoisesti vuonna 2003. Taiteellisen toiminnan kulut olivat hänellä niin suuret, että hän laski arvonlisäverovelvollisena saavansa arvonlisäpalautuksia. Hänen myyntinsä ei kuitenkaan ole vielä koskaan ylittänyt sitä määrää (8500 euroa), jolloin arvonlisäverovelvolliseksi ryhtyminen olisi pakollista. Arvonlisäverovelvolliseksi ilmoittautumisen myötä Immonen on hankkinut oman kirjanpitäjän.

Kuva 1 *Puisto kauneudelle* (Teija Immonen 2009).

Toimitusjohtaja Pertti Ketonen toimii yrittäjänä Grafiikanpaja Himmelplassissa. Himmelplass on osakeyhtiö. Yritys on perustettu vuonna 1989 taiteilijoiden grafiikanpajaksi. Pajan perustivat taidegraafikko Tuula Lehtinen Tampereelta, taidevedostaja Reima Anderson Tampereelta ja taidegalleristi Virpi Näsänen Helsingistä. Pajan alkuperäisenä ajatuksena oli tarjota taidegrafiikan palveluita taiteilijoille, jotka eivät ole taidegraafikoita, mutta jotka haluavat tehdä taidegrafiikkaa.

Lama 1990-luvun alussa murskasi kuitenkin alkuperäisen ajatuksen, kun ei löytynytäkään taiteilijoita, jotka olisivat halunneet tätä palvelua ostaa. Pertti Ketonen kutsuttiin Himmelplassiin vuonna 1992. Hänen piti tuolloin keksiä miten jo silloin selvitystilassa oleva yritys saadaan toimimaan. Aktiivisen tuottajan rooli nousi nopeasti tärkeäksi toimintatavaksi. Himmelplassissa keksittiin tuolloin myös uusia myyntikanavia, miten taiteilijoiden teoksia tuodaan esille. Ketosen mielestä teokset eivät voi mennä kaupaksi, jos ne eivät ole esillä eivätkä ihmiset näe niitä. Tänä päivänä Himmelplass järjestääkin keskimäärin 20 näyttelyä vuodessa. Niistä kahdeksan näyttelyä järjestetään Himmelplassin omissa Koskigalleriassa Tampereella ja kymmenkunta näyttelyä muualla; gallerioissa, taidekeskus Retretissä, taidemuseoissa tai muissa erilaisissa tiloissa.

2 TAIDEGRAFIKALLA ON ERITYINEN ASEMA

2.1 Taidegrafiikan perinteestä ja historiasta

Taidegrafiikalla on pitkät perinteet. Historiassa sillä on oma erityinen asemansa painettavuuden ja monistettavuuden vuoksi. Grafiikka syntyi eurooppalaisissa työpajoissa jo 1400-luvun alussa ja perinne säilyi aina 1700-luvulle. Suurin osa grafiikasta oli tuolloin maalaustaidetta palvelevaa ns. mestaritöiden jäljennysgrafiikka (Malme 1999, Loimaalan 2005, 49 mukaan.) Grafiikan originaalisuus, jossa taiteilija vastaa teostensa alkuperästä ilman jäljennettäviä esikuvia, ja taidegrafiikan käsite, syntyivät 1800-luvun loppupuolella (Lehtinen 2001, 4; 2004, 2). Tuolloin varsinaisen grafiikaksi tehdyn taiteen määrä alkoi nousta ja menetelmien määrä lisääntyä (Himmelplass 2009). ”Sitä ennen kaikista tuotetuista grafiikanlaatoista ehkä vain neljännes syntyi varsinaisesti itsenäisinä taideteok-

sina. Näihin laattoihin kuuluvat Albrecht Dürerin, Rembrandtin ja Francisco Goyan grafiikan vedokset, joille tunnusomaista on omaperäinen muista erottuva ilmaisu ja tekniikka. Ne ovat myös ansaitusti lunastaneet paikkansa taidegrafiikan historiassa.” (Malme 1999, Loimaalan 2005, 49 mukaan.)

Grafiikasta kiinnostuttiin uudelleen itsenäisenä taiteellisen ilmaisun välineenä 1900-luvun jälkipuoliskolla, paljolti valokuvan ja fotomekaanisten menetelmien kehittymisen seurauksena. Modernismin taidekäsitys korosti silloinkin taiteilijan yksilöllisen ilmaisun ohella teoksen aitoutta eli originaalisuutta. Originaaligrafiikan käsitteen mukaisesti taiteilijan tuli itse olla mukana grafiikan lehden kaikissa tekovaiheissa, luonnoksesta laatan työstämiseen ja vedosten painamiseen. (Anttonen 1999, Loimaalan 2005, 49,50 mukaan.)

Taidegrafiikan historiallinen kytkös kirjapainoalaan erottaa taidegrafiikan muista perinteisistä taidemuodoista omaksi erityisalueekseen. Grafiikan tekniikat ovat olleet enemmän tai vähemmän mullistavia keksintöjä ja taidegraafikon työvälineet ovat näytelleet erittäin tärkeätä roolia historiassa. Painokoneet, joita taidegraafikot tänäkin päivänä käyttävät tehdessään taidegrafiikkaa, ovat olleet joissain maissa jopa lisenssillä suojattuja laitteita. Tekniikan kehittyminen on syrjäyttänyt kirjapainokäytöstä useita tekniikoita. Monet painoteollisuudessa olleet laitteet ovat siirtyneet tehokkaampien ja kehittyneempien laitteiden tieltä taiteilijoiden käyttöön ja niistä on tullut autorisoituja taidegrafiikan työvälineitä. (Lehtinen 2001, 3.)

Historia on jättänyt leimansa taidegrafiikan identiteettiin, minkä vuoksi taidegrafiikan on ollut vaikea lunastaa paikkaansa taiteen kentällä. Taidegrafiikkaan onkin suhtauduttu vaihtelevasti kautta aikojen; välillä se on mitä hienostunein taiteen ilmaisu muoto, kun taas välillä sitä pidetään vain edullisena ja käteväenä monistustapana. (Väisänen 2003, 9.) Monistettavuuden vuoksi taidegrafiikan teokset ovatkin olleet edullisia muihin kuvataiteen lajeihin verrattuna, joten niitä on ollut myös helpompi myydä. Myös suomalaisen taidegrafiikan pioneeri ja viime vuosisadan vaihteen keskeinen maalari Akseli Gallen-Kallelakin innostui grafiikasta osittain sen demokraattisen luonteen vuoksi. Monistettuna taiteena

grafiikka oli hänestä niin halpaa, että sitä olisi mahdollista hankkia vähävaraiseenkin kotiin. (Heiskanen 1996.)

Taidegrafiikan monistettavuuden ja edullisen hinnan vuoksi taidegrafiikassa on voinut olla luontevampaa toimia yrittäjämäisemmin kuin muissa taiteen lajeissa. Saman teoksen sarjaa on ollut mahdollista levittää yhtä aikaa useisiin esittelypaikkoihin/gallerioihin, ja edullisen hinnan vuoksi teoksia on myös saanut kaupaksi. Mutta toisaalta, vaikka taidegrafiikassa teoksia on saatukin paremmin kaupaksi, grafiikkabisneksessä vedos on kulkenut usein monien välikäsien kautta. Niinpä jo alkujaan pienet teoshinnat ovat murentuneet jokaisen väliportaan halutessa oman osuutensa syntyneestä tulosta. Se, mitä taiteilija on saanut käteen teosmyynnistä, on usein murto-osa teoksen alkuperäisestä hinnasta. (Lehtinen 2001, 5.) Käytännössä taidegraafikoiden tulot ovatkin olleet vähäisiä suhteessa teosmyynnin määrään. Niinpä taidegraafikot ovat perinteisesti joutuneet tekemään huomattavan määrän teoksia tai vedoksia ennen kuin teosmyynnistä on jäänyt jotain käteen taiteilijallekin.

2.2 Nykypäivän taidegrafiikka Suomessa

Suomessa taidegraafikot ovat työstäneet grafiikan laatat ja vedostaneet kuvat viime vuosiin saakka pääsääntöisesti itse, toisin kuin muualla Euroopassa, missä grafiikan painopajoilla on vuosisataiset perinteet. Taidegrafiikan tilanne Suomessa alkoi muuttua 1980-luvulla, kun uusia grafiikanpajoja perustettiin. (Loimaala 2005, 56,57.) Samaan aikaan suomalaisessa taidegrafiikassa alkoi rajojen koettelu. Vedokset alkoivat tuolloin kilpailla koossa maalausten kanssa. Vedoksia tehtiin monumentaaliseen kokoon, ja niitä tilattiin myös julkisiksi taide-teoksiksi. Samalla väri tuli entistä voimakkaammin mukaan teoksiin. (Heiskanen 1996.) Taidegrafiikka saavuttikin Suomessa tasavertaisen aseman kuvataiteen muiden lajien rinnalla vasta 1980-luvulla (Lehtinen, Luukkanen & Vuorikoski 1994, 9).

Nykypäivän taidegrafiikka ei ole enää yhtä sidoksissa tekniikkaan tai käsityötaitoihin kuin aikaisemmin. Monet taidegraafikot ovat kyseenalaistaneet ja rikkoneet

perinteisiä rajoja sekä ottaneet käyttöön uusia nykyaikaisia menetelmiä ja teknisiä välineitä. Toiset taas ovat löytäneet vanhan uudessa muodossa. Taidegraafikko Tuula Lehtisen (2001) mukaan myytti taidegraafiikasta teknisesti vaativana taidemuotona elää kuitenkin vahvana edelleen. Hänen mielestään taidegraafikot ovat käyneet taistelua originaaligrafiikan puolesta jo yli vuosisadan, eikä taidegraafiikan asema ole tuntunut siitä huomattavasti paranevan. (Lehtinen 2001, 4.)

Lehtisen (2001) mielestä taidegraafiikka ei ole enää aikoihin sopinut 1800-luvulta peräisin oleviin määritelmiin, koska sitä tehdään nykyään hyvin moninaisista lähtökohdista. Enää ei voida puhua yhdestä tiukasta originaaligrafiikan määritelmästä, joka pitäisi kaiken taidegraafiikan sisällään. Taidegraafiikan alueelle on tullut uusia menetelmiä ja kehityksessä on kuljettu suuntaan, jossa eri ilmaisumuotojen tiukat raja-aidat alkavat vähitellen hämärtyä. Painomenetelmät ovat osa nykytaiteen laajaa ilmaisukenttää. Monistettavuuden ja ajankohtaisen taiteen välillä ei enää ole samanlaista ristiriitaa kuin 1900-luvun alussa. (Lehtinen 2001, 4,6.)

Nykyisin taidegraafikoille grafiikan monistettavuus ei enää useinkaan ole itseisarvo. Monesti suurikokoisista, moneen kertaan painetuista teoksista otetaan vain muutaman kappaleen sarja, tai vedoksia valmistetaan vain yksi kappale. (Heiskanen 1996.) Digitaalinen kuvankäsittely ja digitaaligraafiikka, missä teos tehdään tietokoneella ja kuva tulostetaan digitaalipainossa, on nykypäivänä myös yleistynyt. Monet tämän päivän taiteilijat eivät enää sitoudukaan mihinkään välineeseen, vaan valitsevat välineen ja toteutustavan ennemminkin sisällöllisten ja ilmaisullisten tavoitteidensa ja tarpeidensa mukaan. (Heiskanen 1996; Lehtinen 2001, 4.) ”Onko nykyään enää mahdollista tai edes tarpeellista pyrkiä yksiselitteiseen määritelmään taiteenalueesta, joka pitää sisällään laajan määrän erilaisia ja toisistaan oleellisesti poikkeavia tekotapoja” pohtii Tuula Lehtinen (Lehtinen 2004, 2).

Taidegraafiikkaa voidaan edelleenkin pitää helposti myytävänä taiteenlajina. Teemu Mäen mukaan ”kun kuvasta on monta vedosta, niitä voi myydä myös halvemmalla kuin ainutkertaista” (Mäki 2005, 325). Taidegraafiikassa on myös luontevampaa toimia yrittäjämäisemmin kuin muissa taiteenlajeissa, vaikka tä-

män päivän taidegrafiikan teokset ovatkin usein uniikkeja sarjallisen grafiikan sijasta. Uniikkivedokset ovat usein myös kalliimpia kuin sarjalliset vedokset, joten teoksia ei ehkäpä myydä yhtä helposti kuin aikaisemmin. Teoksia ei myöskään enää välttämättä ripusteta tauluiksi, vaan teokset voivat olla esillä esimerkiksi installaationa peittäen koko näyttelytilan seinämän. Uniikkiteosten ja teoskokonaisuuksien myynnistä taiteilija saa usein kuitenkin paremman katteen kuin sarjallisen grafiikan myynnistä. Tosin edelleen myös väliportaot ottavat osansa teoksen myyntituotosta.

Digitaaligrafiikka on mullistanut nykypäivänä taidegrafiikan traditioita. Digitaaligrafiikassa käsityön sijasta grafiikan teokset tehdäänkin tietokoneella kokonaan valmiiksi ja kuva tulostetaan digitaalipainossa. Painossa sarjasta ei kuitenkaan tarvitse tulostaa varastoon koko vedosmäärää, vaan vedoksia voi tulostaa lisää kysynnän mukaan. Niinpä digitaaligrafiikkaa voitaisiin pitää jopa kustannustehokkaana välineessä, mutta käytännössä se ei kuitenkaan sitä välttämättä ole. Samalla tavallahan nykypäivänä tulostetaan myös valokuvat. Tulostaminen ei ole halpaa. Useimmiten digitaaligrafiikka on kuitenkin nykypäivän taiteilijoille vain yksi väline muiden joukossa, koska sisällölliset lähtökohdat ovat tärkeämpiä.

Teosten myyminen edistää taiteilijoiden taiteellista toimintaa ja toimeentuloa, mutta kuvataiteilijan työtä määräävät edelleen useimmiten muut kuin tuottavuuteen liittyvät arvoasetelmat (Brandenburg 2009, 64). Taiteilijoille taide on kutsumusammatti (Mäki 2005, 225). Taidegraafikot, kuten kuvataiteilijat yleensä, eivät myöskään halua leimautua kaupallisiksi taiteilijoiksi, vaikka grafiikka onkin helposti levitettävää ja kansalaisten saavutettavissa olevaa taidetta. Lehtinen onkin todennut, että nykytaiteen näkökulmasta taidegrafiikan myyminen voi olla taiteilijoille myös kompleksista. (Lehtinen 2001, 5).

2.3 Suomen taidegraafikot ry ja grafiikanpaja Himmelblau

Ammatillisesti toimivilla taidegraafikoilla on Suomessa valtakunnallinen yhdistys. Suomen Taidegraafikot ry on taidegraafikoiden ja taidepiirtäjien liitto, joka toimii kohtauspaikkana yleisön ja taiteilijoiden välillä. Jäseniä yhdistää graafis-

ten menetelmien käyttö taiteellisessa ilmaisussa. Liitossa on tällä hetkellä 358 jäsentä ja 48 kokelasjäsentä (vuonna 2009). Uudet jäsenet valitsee valintalautakunta kerran vuodessa, maaliskuussa. Tarkempia tietoja hakemisesta saa liiton nettisivuilta. (Suomen Taidegraafikot ry 2003.)

Taidegraafikoiden liitto on perustettu vuonna 1931.

”Alun perin liiton tavoitteeksi asetettiin taidegraafikoiden aseman ja arvostuksen parantaminen sekä näyttelymahdollisuuksien lisääminen sekä kotimaassa että ulkomailla. Samat tehtävät liitolla on edelleenkin. Se ajaa jäsentensä ammatillisia etuja ja pyrkii parantamaan taiteilijoiden työskentely- ja näyttelymahdollisuuksia. Liitto toimii myös asiantuntijana ja vaikuttaa näin taidetta koskeviin julkisen hallinnon ratkaisuihin. Suomen taidegraafikot ry. on myös tiedotusorganisaatio. Se tiedottaa taidegraafiikan ajankohtaisista asioista sekä omalle jäsenkunnalleen että suurelle yleisölle.” (Suomen Taidegraafikot ry 2003.)

Liiton omassa galleriassa Galleria G:ssä, Helsingissä, järjestetään kolmen viikon mittaisia vaihtuvia näyttelyitä. Gallerian yhteydessä on laaja grafiikan myyntikokoelma ja taidelainaamo *Grafoteekki*, johon taidegraafikot eri puolilta maata jättävät teoksiaan myytäväksi. Vuodesta 1940 alkaen liitto on kerännyt myös taidegraafiikan kokoelmaa, johon yhdistyksen jäsenet ja taiteilijoiden perikunnat ovat lahjoittaneet vedoksia. Kokoelma on lajissaan maan laajin. Siinä on runsaat 5000 teosta lähes 250 taiteilijalta, ja teosten määrä kasvaa vuosittain. (Suomen Taidegraafikot ry 2003.)

Suomen Taidegraafikoiden liitto pyrkii yhdistyksen puheenjohtaja Teija Immonen mukaan kartoittamaan ja viemään omalta osaltaan eteenpäin kaikkea toimintaa, joka tukee kuvataiteilijan toimimista ammatissaan, myös yrittäjänä. Liitto ei ole kuitenkaan ollut aktiivisesti mukana yrittäjyyteen liittyvässä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa, koska liiton kattojärjestö Suomen Taiteilijaseura vastaa suuremmista linjauksista, lausunnoista ja taidepolitiikasta. Taidegraafikoiden liiton virallinen kanta taidegraafikoiden yrittäjyyteen on myös yhteneväinen Suomen Taiteilijaseuran kanssa. Mahdollisista yrittäjyyteen liittyvistä koulutusvaihtoehdoista kerrotaan liiton jäsenviesteissä. Taiteilijaseuran viestit kulkevat myös taidegraafikoiden liiton viestinnän kautta. Molemmilla yhdistyksillä on omat nettisivut, joista tietoa voi myös hakea. (Immonen 2009c.)

Grafiikanpaja Himmelblau on toiminut Tampereella vuodesta 1989 lähtien. Himmelblaun toimintaidea on lähtöisin Keski-Euroopasta, jossa grafiikanpajoilla on jo pitkä perinne. Taiteilijoille tarjotaan mahdollisuus jättää työläs vedostusvaihe ammattitaitoisille vedostajille, jotka pitävät huolen vedosten tasalaatuisuudesta. Taiteilijalle jää vapaus keskittyä taiteelliseen ilmaisuun. (Nyrhinen & Väisänen 2003,131.) Perustamisvuodesta lähtien Himmelblau on tehnyt yhteistyötä yli 60 taiteilijan kanssa. Himmelblaun toimintaan kuuluu taiteilijoiden vedostuksessa auttamisen lisäksi taiteilijoiden tuotannon esittely ja myynti. (Himmelblau 2009.) Himmelblaun tuottamaa grafiikkaa on kattavimmin nähtävillä Koskigalleriassa Tampereella. Vaikka Himmelblaun toimipaikka on Etelä-Suomessa, sen aktiivinen näyttelytoiminta on ulottunut ympäri Suomea, myös Itä-Suomeen. Punkaharjun Retretissä Himmelblaun myyntinäyttelyitä on järjestetty jo vuodesta 1993 lähtien. Näkyvän ja päämäärätietoisien toiminnan ansiosta grafiikanpaja Himmelblau on tullut monille taidetta vähemmänkin seuraaville suomalaisille tutuksi vuosien saatossa. (Väisänen 2003, 15.) Himmelblau on Suomen johtava grafiikanpaja.

"Grafiikanpaja Himmelblau on yritys, joka on alkanut muokata ja avata ahdasta mielipidettä taidegrafiikassa sekä taiteilijakunnan että taideyleisön keskuudessa. Moni kavahtaa heti sanaa "yritys", kun on kyse taidemaailmasta. Dilemma onkin oikea, mutta sitä ei pidä pelästyä. Taiteilijakin on sidottu yrittäjäeläkelain piiriin – hän on siis jonkinlainen pieni yritys. Onko hän siis myynyt kätensä sielun viholiselle taiteillessaan yritysmaailmassa?"(Väisänen 2003, 9.)

Grafiikanpaja Himmelblaun toiminta on vaikuttanut merkittävästi taidegrafiikan asemaan Suomessa. Himmelblaun toimitusjohtaja Pertti Ketosen haastattelussa tutustutaan johtavan grafiikanpajayrityksen toimintaperiaatteisiin taidegraafikon näkökulmasta (ks. kappale 4 Haastatteluaineiston tarkastelua).

2.3 Työskentelyni taidegraafikkona

Taidegraafikkona olen uuden tien alussa. Taiteilijana olen kiinnostunut elämän tarinoista ja elämänculusta. Pohdin mm. millaisia polkuja elämässä kuljetaan, millaisia valintoja tehdään, onko oikopolkuja. Vai palataanko tuon tuostakin kohtaan, jossa on jo oltu. Voiko ihminen useinkaan edes vaikuttaa siihen, mitä polkuja elämässä kuljetaan? Teokseni syntyvät vuorovaikutuksessa ympäröivän

todellisuuden kanssa, missä luonto ja elämä vesistön äärellä ovat usein läsnä. Vuoden 2010 alkupuolella tekemissä teoksissani kuvaan elämän erivaiheita. Kuvassa 3 on nähtävissä teokseni *Hetki* (koko 19x25,5 cm). Teos kuvaa hetkeä elämässä, jolloin ei näe kauemmaksi, eikä tiedä minne on matkalla. Kuvassa 4 teokseni, *Kysymysten äärellä* (koko 19x25,5 cm), kuvaa mollamaijan kanssa seisovaa pientä tyttöä, joka miettii, voisiko hän mennä sillalle ja lähteä kulkemaan tuntematonta kohti? Kuvassa 5 teokseni *Kohtaaminen* (koko 19x25,5 cm) kuvaa tilannetta, jolloin sumu on hälventynyt ja vastaranta näkyy selkeämmin. Onko määränpää sellainen kuin mielissämme kuvittelimme? Nämä teokset on tehty ImageOn menetelmällä.

Tällä hetkellä työskentelen ImageOn ja kartonkigrafiikan menetelmillä. ImageOn menetelmässä, valokuva tulostetaan kalvolle, tai kuva piirretään/maalataan suoraan läpikuultavalle materiaalille, minkä jälkeen kuva valotetaan ImageOn filmillä laminoidulle laatalle. Laatta syövytetään soodapitoisessa vesialtaassa ja vedostetaan samoin kuin syväpainografiikassa. Kartonkigrafiikassa kartonki toimii laattana, joka pohjustetaan sellakalla. Lakan kuivuttua laatalle kaiverretaan etsauspiikillä ja/tai maalataan esimerkiksi gessolla, johon on lisättä carborundum jauhetta.

Olen omaksunut nykypäivän taidegrafiikalle ominaisia työskentelytapoja. Käytän hyväkseni tietotekniikan mahdollisuuksia, mm. digitaalista kuvankäsittelyä. Saa-tan yhdistää teoksissani valokuvia ja/tai muita kuvia. Valokuvan tuottaminen ei ole kuitenkaan suoraviivaista, koska valokuvista käytän usein vain osia teoksiini ja käsittelen niitä joko manuaalisesti tai kuvankäsittelyohjelmalla. Valmiissa vedoksissa on painettu useampia painokerroksia eri laatoilla. Aikaisemmin olen käyttänyt myös seripaino- ja metalligrafiikan menetelmiä, mutta toistaiseksi olen luopunut em. tekniikoista niiden vaatimien työskentelyolosuhteiden puuttumisen vuoksi.

Kuva 3 *Hetki* (Hanne Kärki 2010)

Kuva 4 *Kysymysten äärellä* (Hanne Kärki 2010).

Kuva 4 *Kohtaaminen 2010* (Hanne Kärki 2010).

Valmistuin kuvataiteilijaksi 1990-luvun alkupuolella. Heti valmistumiseni jälkeen hankin aloittelevan taiteilijan innolla oman työhuoneen sekä grafiikan laitteet (mm. seripainopöydän) ja välineet. Opetustyön ja eri paikkakunnalla olevien opettajaopintojen vuoksi jouduin kuitenkin melko pian luopumaan omasta työhuoneesta. Varastoin hankkimani taidegrafiikan laitteet ja välineet. Syksyllä 1998 olin perustamassa kuvataidekoulua Savonlinnaan Jyväskylän opettajakorkeakoulun opettajaopintojen innoittamana. Koulun perustamisen jälkeen, keskityin pelkästään kuvataidekoulun kehittämiseen ja taidekasvatukseen. Olen vartannut kuvataidekoulusta nyt jo yli 10 vuotta ja toiminut taideaineiden pääopettajana opistossa. Oman taiteen tekeminen jäi vuosiksi kuvataidekoulun ja opetustyön varjoon. Vuonna 2007 täydensin kuvataiteilijan opistotasoisesta tutkinnon ammattikorkeakoulututkinnoksi. Suurin osa täydennettävistä opinnoista oli tuolloin kuitenkin teoriaopintoja, joten taiteellinen työskentely jäi silloinkin pienimuotoiseksi. Vasta nykyisissä kuvataiteilijan ylemmissä ammattikorkeakouluopinnoissa olen kokenut saavani uuden mahdollisuuden taiteellisen työn tekemiseen. Minua kiinnostaakin erityisesti se, miten omilla toimillani voisin taiteilijuuttani vahvistaa. Vaikka yritystoiminnan harjoittaminen taidegraafikkona ei ole minulle tällä hetkellä ajankohtainen asia, haluan selvittää, miten taidegraafikkona voisin toimia paremmin, opetustyön ohessa.

3 TAITEILIJAT – KULTTUURIYRITTÄJYYS

3.1 Kulttuuriyrittäjyys osana luovien alojen yrittäjyyttä

Suomessa on 1990-luvulta lähtien pyritty kehittämään kulttuuriin ja luoviin aloihin liittyvää yritystoimintaa (Opetusministeriön julkaisuja 2006/47, 9). Yrittäjyys on ollut voimakkaasti esillä myös yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Monet yhteiskunnan murrokset ovat muokanneet tilaa yrittäjyydelle, ja yhä suosittumaksi puheen aiheeksi on noussut myös kulttuuriyrittäjyys. Kulttuuriyrittäjyyden korostaminen liittyy osaltaan myös kulttuuripolitiikan käänteeseen, jossa on siirrytty hyvinvointivaltiollisesta kulttuuripolitiikasta markkinatalouden kulttuuripoliittiseen keskusteluun, mutta myös yrittäjyyden korostumiseen koko yhteiskunnassa. (Suutari 2007, 15.)

Kulttuuriyrittäjyydellä tarkoitetaan mm. kulttuuri- ja taidealojen koulutuksesta valmistuneiden henkilöiden yrittäjämäistä toimintaa, jossa myytävänä tuotteena tai palveluna ovat kulttuuriset merkitykset jossain kulttuuriteollisuuden arvoketjun kohdassa, käytännössä usein ketjun alkupäässä. (Suutari 2007, 14.) Tämän määritelmän mukaan taidegraafikoiden voidaan katsoa olevan jo luonnostaan kulttuuriyrittäjiä. Löytyyhän taidegraafikoiden itsenäisestä taiteellisesta työskentelystä paljon samankaltaisuutta yrittäjyyden kanssa, joten toiminta on rinnastettavissa yrittäjämäiseen toimintaan.

Tässä opinnäytetyössä ja usein muissakin yhteyksissä, kulttuuriyrittäjyydellä tarkoitetaan kuitenkin kulttuurialan toimijaa (tässä taiteilijaa tai tuottajaa), joka toimii varsinaisesti yrittäjänä harjoittaen yritystoimintaa jollakin yritysmuodolla.

”Yrittäminen on itsenäistä kaupallista toimintaa, jossa tuotteita tai palveluita myydään korvausta vastaan omalla riskillä. Yrittäjä tai yrittäjät itse vastaavat omista kustannuksistaan, sosiaaliturvastaan sekä liiketoiminnan kannattavuudesta.” (Perustamisopas alkavalle yrittäjälle 2009, 5.)

Yritystoimintaan kuuluvat siis liiketoiminnallinen näkökulma ja kannattavuuden hakeminen eli toimiminen taloudellisella riskillä kilpailtavilla markkinoilla (Korpelainen 2002, 17). Taidegraafikoille on kuitenkin, kuten taiteilijoille yleensäkin, taloudellista kannattavuutta tärkeämpää teoksen tekeminen sinänsä. Niinpä taidegraafikoiden yritysmäinen toiminta ei ole välttämättä erityisen kannattavaa, ja se voi olla myös tappiollista. Tämän määritelmän puitteissa, vaikka monet taidegraafikot yritysmäistä toimintaa harjoittavatkin, ei heistä suurinta osaa voi kuitenkaan lukea yrittäjiin kuuluviksi.

Kulttuuriyrittäjyydellä voidaan tarkoittaa myös muita asioita kuin edellä, koska käsite ei ole vakiintunut. Kulttuurialan yritystoimintaa kehitettäessä on kulttuuriyrittäjyyden sijasta käytetty myös käsitteitä mm. kulttuuriteollisuus, kulttuurisidonnainen yritystoiminta sekä luovien alojen yritystoiminta. Luovista aloista on ryhdytty puhumaan laajemmin vuonna 2004 julkaistun professori Markku Wileniuksen *Luovaan talouteen* -teoksen jälkeen. (Opetusministeriö 2006, 9.) Nykyisin uusimmissa tutkimuksissa ja artikkeleissa onkin jo siirrytty käyttämään pääasiassa pelkästään *luovien alojen* termiä, joten sen käyttö alkaa vakiintua.

Luovien alojen yritystoiminta ja sen kehittäminen on viimeaikaisissa tutkimuksissa ollut myös voimakkaasti esillä.

Luovien alojen yritystoiminnallakin voidaan tarkoittaa monia asioita, sen mukaan kuka käsitteen määrittelee (Opetusministeriö 2006, 9). Määrittelyongelmaan onkin kiinnitetty huomiota lähes jokaisessa alaa koskevassa uudemmassa julkaisussa (Kaunisharju 2007, 19). Kauppa ja teollisuusministeriön *Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015* -julkaisussa on lueteltu Suomessa luoviin aloihin luetut alatoimialat, joita kehittämisstrategiassa tarkasteltiin yrittäjyyden näkökulmasta. Luettelossa on mainittu myös kuvataide ja taidegalleriat. Suppeammissa luovien alojen yritystoiminnan määritelmässä, kuvataiteita ja kuvataiteilijoita ei ole välttämättä kuitenkaan selkeästi määritelty luovien alojen yritystoiminnan aloiksi. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, ettei kuvataidetta perinteisesti mielletä yrittäjyyteen liittyväksi, eikä sen myöskään katsota tämän takia kuuluvan keskeisesti luovien alojen yritystoimintaan.

Nykyisin kulttuuriyrittäjyys nähdään kuitenkin osana luovien alojen yritystoimintaa. Luovien alojen yritystoiminta on voimakkaasti kasvussa ja sen kehittäminen on olennainen osa Suomen kilpailukyvyn vahvistamista (Opetusministeriö 2006, 4,12). Tässä työssä tarkastellaan yrittäjyyttä taidegrafiikan alalla, joten kulttuuriyrittäjyys terminä sopii paremmin tähän yhteyteen kuin luovien alojen yrittäjyys, koska kulttuuriyrittäjyys viittaa perinteisempiin kulttuurialoihin (Opetusministeriö 2006, 9).

3.2 Kulttuurialan yritystoiminnan muotoja

Yritystoimintaa voi harjoittaa erilaisilla yritysmuodoilla: elinkeinoharjoittajana toiminimellä, henkilöyhtiönä joko avoimena tai kommandiittiyhtiönä, osakeyhtiönä tai osuuskuntana. Yleisimpiä kulttuurialan käyttämiä yrityksen muotoja, joita tässä opinnäytetyössä tarkastellaan, ovat toiminimi, osuuskunta ja osakeyhtiö.

Yksinkertaisin ja suosituin tapa aloittaa yritystoiminta on ottaa käyttöön toiminimi. Päätöksenteko ja vastuu toiminimen asioissa kuuluvat yrittäjälle, ja yritys voi

palkata työntekijöitä kuten muutkin yritykset. Liiketoimintaan ei kuitenkaan sitoudu merkittäviä pääomia ja yritysrisi on pieni. Yritystoiminnan aloittaminen on nopeaa ja yksinkertaista. Toiminimen perustamisesta tehdään vain ilmoitus patentti- ja rekisterihallitukselle sekä verohallitukselle. Toiminimen kaupparekisterimaksu on 65 euroa ja se on oltava maksettuna ennen perustamisilmoituksen lähettämistä. Usein sivutoiminen yrittäminen kannattaa aloittaa toiminimellä. (Perustamisopas alkavalle yrittäjälle 2009, 14; Suomen yrittäjät 2008b.) Kaupparekisteri-ilmoituksen on velvollinen tekemään toiminimiyrittäjä, joka harjoittaa luvanvaraista elinkeinotoimintaa, toimii erillisessä liiketilassa tai käyttää muita apulaisia kuin aviopuolisoaan tai perheenjäsentään (Suomen yrittäjät 2008b).

Osuuskunta on yhteisöyritys, joka harjoittaa taloudellista toimintaa jäsentensä taloudenpidon ja elinkeinon tukemiseksi. Osuuskunnan perustamiseen tarvitaan vähintään 3 henkilöä. Siihen voi kuulua henkilöjäseniä sekä yrityksiä, joista jokaisella on yksi ääni osuuskunnan kokouksessa. Jäsenet vastaavat osuuskunnan sitoumuksista vain sijoittamallaan pääomalla. Osuuskunnan ylintä päätäntävaltaa käyttävät jäsenet. (Infopankki 2005; Perustamisopas 2009.)

Osakeyhtiön perustamiseen vaaditaan vähintään yksi henkilö tai yhteisö, ja sen minimiosakepääoma on 2 500 euroa. Osakepääoma jaetaan osakkeisiin: osakkaan omistamien osakkeiden määrästä riippuu hänen äänivaltansa, voittonsa ja vastuunsa yhtiössä. Asianmukaisesti perustettu osakeyhtiö on omistajista erillinen, itsenäinen oikeushenkilö, joka vastaa itse omista velvoitteistaan. Osakeyhtiö perustetaan osakkeenomistajien tekemällä kirjallisella perustamissopimuksella, jonka osakkeenomistajat allekirjoittavat. Allekirjoituksellaan osakkeenomistaja merkitsee perustamissopimuksesta ilmenevän määrän osakkeita. Samoin johdon jäsenten ja tilintarkastajien toimikausi ja tehtävät alkavat perustamissopimuksen allekirjoittamisesta. Tilikaudesta määrätään joko perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä. Perustamissopimukseen on lisäksi otettava mukaan tai liitettävä yhtiöjärjestys, joka voi olla hyvin suppea. Osakeyhtiö syntyy, eli saavuttaa itsenäisen oikeushenkilön aseman, rekisteröimisellä, ts. silloin, kun patentti- ja rekisterihallitus merkitsee sen kaupparekisteriin. Yhtiö tulee rekisteröidä kaupparekisteriin kolmen kuukauden kuluessa perustamissopimuk-

sen allekirjoittamisesta. Osakkeet on maksettava ennen rekisteröinti-ilmoitusta. Ennen rekisteröintiä yhtiö ei voi hankkia oikeuksia eikä tehdä sitoumuksia. (Infopankki 2005, Suomen yrittäjät 2008b.)

Silloin kun taidegraafikot harjoittavat varsinaista yritystoimintaa, he yleensä toimivat toiminimellä, koska taiteilijoilla yritystoiminnan laajuus ja liikevaihto on usein melko vähäistä. Käsiyöläisten keskuudessa osuuskunnissa toimiminen on melko yleistä, mutta kuvataiteilijoiden perustamia osuuskuntia on ilmeisesti melko vähän esim. Huuto ja Forum Box (Neuvonen 2009b). Osakeyhtiöitä, joiden toimialana on taiteellinen toiminta, on Suomessa taidegraafikko Kirsi Neuvosen Copperfield Oy:n lisäksi myös vain muutamia. Grafiikanpaja Himmelblau toimii myös osakeyhtiönä, mutta sen toimialana on kulttuuripalveluiden, näyttelyiden ja tapahtumien tuottaminen.

3.3. Kulttuurialan verotuksesta

Verotus vaikuttaa yritysmuodon valintaan usein keskeisesti. Valinta itsessäänkin vaikuttaa myös moniin muihin seikkoihin mm. osakkaan vastuisiin sekä siihen, miten osakkaan ja yrityksen välisiä oikeustoimia arvioidaan. Verotuksen lisäksi yrittäjyyttä suunnittelevan tulisi huomioida, että valittu yritysmuoto sopii myös muilta ominaisuuksiltaan parhaiten oman liiketoiminnan harjoittamiseen (Suomen yrittäjät 2008a.)

Toiminimiyrittäjän, osakeyhtiön ja osuuskunnan verotuksesta lyhyesti:

”Yksityisen elinkeinonharjoittajan eli toiminimen tulos lasketaan elinkeinoverolain säännösten mukaan vähentämällä veronalaisesta tulosta ensin sen hankkimisesta aiheutuneet menot. Tulos verotetaan yrittäjän ansio- tai pääomatulona.” (Suomen yrittäjät 2008a.)

”Osakeyhtiö on itsenäinen verovelvollinen, jota verotetaan yhteisöverokannan 26 % mukaan. Tulo verotetaan osakeyhtiön tulona, joka ei sellaisenaan vaikuta osakkaan verotukseen.” (Suomen yrittäjät 2008a.)

”Osuuskuntaa verotetaan erillisenä verovelvollisena yhteisöä koskevien säännösten mukaan, jos se on merkitty kaupparekisteriin ennen tilikauden päättymistä. Rekisteröimätöntä osuuskuntaa verotetaan kuin yhtymää.” (Suomen yrittäjät 2008a.)

Käytännössähän monet taidegraafikot toimivat kuitenkin *vapaina taiteilijoina* saaden verovapaita apurahatuloja ja/tai harjoittavat ns. *itsenäistä tulonhankkimistoimintaa*. Itsenäisen tulonhankkimistoiminnan harjoittamiseen ei tarvitse perustaa varsinaista yritystä. (Rensujeff 2004, 106.) Itsenäistä tulonhankintaa harjoittava taiteilija, joka ei ole perustanut yritystä, tekee taiteellisesta toiminnasta taiteilijan tai freelancerin veroilmoituksen.

”Itsenäistä tulonhankkimistoimintaa harjoittavan taiteilijan on huolehdittava itse ennakkoverojensa maksamisesta ja hänen on ilmoittamisvelvollisuuttaan varten pidettävä muistikirjaa tai muistiinpanoja, joihin sisältyy verotuksessa tarvittavat tiedot riittävästi eriteltyinä. Saatua tuloa verotetaan henkilön ansiotulona. Erona yrityksiin, jotka verotetaan elinkeinoverolain mukaan, on se, että itsenäisen tulonhankkimistoiminnan tuloista ei voi jakaa pääomatuloon ja ansiotuloon. Itsenäinen tulonhankkija saa verotuksessa vähentää saamastaan tulosta tulonhankkimismenot.” (Rensujeff 2004, 106–107.)

Taidegraafikoille vähennyskelpoisia menoja ovat muun muassa työhuonekulut, ammattikirjallisuuden yms. hankintamenot, vieraalle työntekijälle (esimerkiksi vedostajalle) maksetut palkat ja tilapäiset matkat erityiselle työntekopaikalle (esimerkiksi näyttelyn rakentamisen yhteydessä) (Gustafsson 2002, 49–50, Rensujeffin 2004, 107 mukaan).

Osa vapaista taiteilijoista on *arvonlisäverovelvollisia* ja ennakoperinnän kautta yrittäjätietojärjestelmän rekisterissä, mutta suurin osa taiteilijoista ei ole tässä rekisterissä. (Neuvonen 14.12.2009). Arvonlisäverovelvollisuudella tarkoitetaan, että lähes kaikista myytävistä tavaroista ja palveluista maksetaan arvonlisävero Suomen valtiolle. Lopullisen veron maksaa kuitenkin kuluttaja.

”Vuoden 2003 alusta lähtien taide-esineiden myynti ja välitys on kuulunut arvonlisäverotuksen piiriin. Arvonlisävero on kulutusvero, jonka kuluttaja maksaa tuotteiden hinnassa. Kuvataiteilijoiden teosmyynnin arvonlisäverokanta on kahdeksan prosenttia silloin, kun tekijä tai hänen oikeudenomistajansa myy taide-esineen ensimmäisen kerran tai silloin, kun kysymyksessä on satunnaisesti tapahtuva taide-esineen myynti tai taide-esineen maahantuonti Euroopan Unionin ulkopuolelta tai taide-esineen osto muusta Euroopan Unionin maasta muualta elinkeinoharjoittajalta kuin verovelvolliselta jälleenmyyjältä.” (Rensujeff 2004, 123–124.)

Arvonlisäverovelvolliset taiteilijat kuuluvat siis alennettuun arvonlisäverokantaan, joten arvonlisävero on vain kahdeksan prosenttia. Arvonlisäverovelvollis-

ten taiteilijoiden on huolehdittava itse veron keräämisestä ja tilittämisestä valtiolle valvontailmoituksella (Akavan erityisalat 2009).

”Myytyyn tavaraan tai palveluun sisältyvästä arvonlisäverosta vähennetään yrittäjän itsensä maksamat arvonlisäverot hankkimistaan tavaroista ja palveluista. Jos yrityksen toiminta on vähäistä ja liikevaihto jää alle 8 500 euron tilikaudessa, sen ei tarvitse ilmoitautua arvonlisäverovelvolliseksi. Jos 8 500 euron raja kuitenkin ylittyy, ammatinharjoittaja joutuu maksamaan arvonlisäveron takautuvasti viivästysseuraamuksineen. Arvonlisäverovelvolliseksi voi hakeutua, vaikka liikevaihto jäisi alle 8 500 euron.” (Akavan erityisalat, 2009.)

Arvonlisäverovelvollisilla ja toiminimiyrittäjillä tilikausi on vuoden, joten valvontailmoitus tehdään kerran vuodessa, mutta osakeyhtiössä valvontailmoitus tehdään kerran kuukaudessa. Arvonlisäverollisten taiteilijoiden on pidettävä muistikirjaa menoistaan.

Taidegraafikoiden työskentelyssä arvonlisävero tarkoittaa käytännössä sitä, että arvonlisäverovelvollinen taidegraafikko voi vähentää omiin hankintoihinsa sisältyvän arvonlisäveron, 8 prosenttia, esimerkiksi materiaaleista tai välittäjän palkkiosta. Jos arvonlisäverolliset hankinnat ovat suuremmat kuin taiteellisen toiminnan tai yritystoiminnan tuotto, taiteilija voi tilikauden päättyessä hakea verotajalta takaisin hankintoihinsa sisältyneen vähentämättä jääneen arvonlisäveron, jolloin taiteilija hyötyy arvonlisäverovelvollisuudestaan. (Akavan erityisalat, 2009.) Mutta vähennysoikeus on vain silloin, kun kuvataiteilijalla on myös arvonlisäverollista myyntiä. Taiteilija, joka ei ole arvonlisäverovelvollinen, ei voi saada tätä vähennystä ja käytännössä hänelle jääkin vähemmän käteen kuin arvonlisäverovelvolliselle taiteilijalle. Arvonlisäverovelvolliseksi hakeudutaan YTJ:n (Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä) kautta yrityksen perustamisilmoituksella. (Neuvonen 2009.) Lomakkeet löytyvät YTJ:n sivulta. (Verohallinto 2007). Liitteenä olevassa arvonlisäveron laskentakaaviossa (liite 1) on esimerkkejä miten taiteilijan arvonlisävero lasketaan eri tilanteissa (Neuvonen 2009).

Taidegraafikoiden, jotka toimivat toiminimellä, kannattaa hakeutua arvonlisäverovelvollisiksi vapaaehtoisesti alhaisemman arvonlisäveron ja vähennysoikeuden vuoksi, vaikka liikevaihto olisikin pientä jääden 8 500 euron alle. Taiteen

välittäjille, joihin mm. grafiikanpaja Himmelblau kuuluu, arvonlisävero on kuitenkin 22 prosenttia.

3.4 Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on taidegraafikon työssä ja luovien alojen yrittäjyydessä

Perinteiseen taiteilijamyttiin on kuulunut jopa eräänlainen liiketoiminta-ajattelun vastustaminen, vaikka taiteilijankin toiminnassa on tavoitteena, kuten missä tahansa ammatin harjoittamisessa, normaali perustoimeentulon edellytysten saattaminen. Vielä nykyisinkin ajatellaan helposti, että kuvataiteilijat suhtautuvat yleisesti liiketoiminta-ajatteluun kielteisesti. Keväällä 2009 *Art360* -hankkeen tekemä asennetutkimus kuvataiteilijan työnkuvan muutoksesta, sekä asenteista managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen kuitenkin osoittaa, että käsitys ei enää välttämättä vastaa ainakaan ammattitaiteilijoiden asenteita. Tutkimuksen mukaan nykypäivän ammattitaiteilijoiden identiteettiin kuuluu olennaisesti myös liiketoimintaosaaminen ja kyky markkinoida omaa osaamista. (Feinik 2009.) Se, toimivatko nämä kyselyyn vastanneet ammattitaiteilijat oman yrityksen nimissä vai toimivatko he vain yrittäjämäisesti, ei käynyt *Art360* -hankkeen tekemästä tutkimuksesta kuitenkaan ilmi.

Uusimmissa tutkimuksissa, kuten aikaisemmin on todettu, on siirrytty käyttämään *luovien alojen yritys* -termiä ja kulttuuriyrittäjyys nähdään osana luovien alojen yrittäjyyttä. Tarkastelen seuraavassa taidegraafikon työnkuvaa sekä luovien alojen yritysten erityspiirteitä. Tarkastelen myös sitä, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä taidegraafikon työstä ja luovien alojen yrittäjyydestä löytyy. Tässä yhteydessä taidegraafikon oletetaan toimivan tavallisena kuvataiteilijana, ilman yritystoimintaa. Taidegraafikon työnkuva perustuu pääasiassa taidegraafikko Pekka Hannulan näkemykseen, mutta osittain myös omaan näkemykseeni, taidegraafikon työstä.

Hannulan mukaan vapaa taiteilijuus on ihannekuva siitä, että taiteilija voi omistautua täysipainoisesti luovaan taiteelliseen työhön ja tuottaa taidetta ilman turhia rajoitteita. Käytännössä taiteilijan arki on usein kuitenkin hänen mukaansa selviytymiskamppailua, josta vapaus on kaukana. (Hannula 2008, 3.)

”Laskut on maksettava ajallaan ja luova työ pitää rytmittää erilaisten rahan ansaitsemiseen liittyvien päätösten tai vaikkapa lastenhoidon väliin. Käytännössä ns. vapaan taiteilijan elämään ei suurimmalla osalla taiteilijoista ole varaa. Vapaa taiteilijuus edellyttäisi ennen kaikkea sitä, että on taloudellisesti riippumaton. Ja kukapa ei tästä haaveilisi.” (Hannula 2008, 3.)

Hannula on myös sitä mieltä, että suuri osa taidegraafikoiden työajasta kuluu kaikenlaiseen muuhun kuin taiteelliseen työskentelyyn. Taidegraafikot, kuten muutkin kuvataiteilijat, joutuvat hoitamaan monenlaisia asioita, joilla ei sinänsä ole mitään tekemistä luovan työskentelyn kanssa. (Hannula 2008: 3). Perinteinen näyttelytoiminta on kuitenkin edelleenkin merkittävintä toimintaa taiteilijoiden työssä ja näyttelytoiminnan järjestelyt vievät usein myös eniten taiteilijan työajasta (Feinik 2009).

Kuvataiteilijan näyttelytoiminnan järjestelyihin liittyy paljon erilaisia tehtäviä mm. näyttelypaikkojen hakemista, neuvotteluja, näyttelysopimusten tekemistä sekä teosten kehystämistä, pakkaamista ja kuljettamista. Lisäksi taiteilijan on huolehdittava näyttelyn viestinnästä ja markkinoinnista, joihin kuuluvat avajaiskutsut, julisteet, näyttelyluettelot, lehdistötiedotteet, esitteet, katalogit jne. Näyttelytoimintaan liittyen taiteilijan on myös tuotava itseään tykö alan keskeisille toimijoille, päivitettävä CV:t ja portfolioit sekä rakennettava nettisivuja. Taiteilijan on myös huolehdittava mm. kirjanpidosta, vakuutuksista sekä apurahojen hakemisesta ja niihin liittyvistä selvityksistä. Taiteilijan ammattikuvaan liittyvät työt ovat rinnastettavissa yrittäjämäiseen toimintaan, ja ne edellyttävät liiketoimintaosaamisen eri osa-alueiden hallintaa. Tämän lisäksi taidegraafikoiden tulee keskittyä luovaan toimintaan, omaan taiteelliseen työskentelyyn, johon liittyy myös mm. materiaalien, laitteiden ja välineiden hankintaa. (Hannula 2008, 3.)

Taiteilijana ja taidegraafikkona toimiminen edellyttääkin useimmiten moniosaamista. Varsinkin itse itsensä työllistävien taiteilijoiden arkipäivää on mm. laaja-alaisuus taiteellisessa työssä, omien vahvuuksien arviointi, markkinoiden luominen, taloussuunnittelu ja verotuskäytäntöjen tuntemus (Rensujeff 2004, 103). Taidegraafikon ammatinharjoittamisessa näyttääkin olevan paljon yhtäläisyyksiä luovien alojen yritystoiminnan kanssa. Merkittävimpänä erona rinnastettaessa

taidegraafikoiden toimintaa luovien alojen yrittäjyyteen on yritystoimintaan liittyvä kaupallisuus, mikä ei kuulu taiteen arvoihin. Jos taas luovien alojen yrittäjyyttä vertaillaan muihin aloihin, on se yleisesti tarkasteltuna samankaltaista, koska luovien alojen yritysten erityispiirteitä ei aina edes nähdä. Opetusministeriön julkaisussa (2006) on kuitenkin listattu näitä luovien alojen yritysten erityispiirteitä, joita ei välttämättä muiden toimialojen yrityksillä ole. (Opetusministeriö 2006, 16,17.) Seuraavissa kappaleissa tarkastelen näitä erityispiirteitä.

Luovien alojen yritystoiminnassa tuote tai palvelu saattaa syntyä taiteellisen idean pohjalta, ilman välitöntä asiakastarvetta (Opetusministeriö 2006, 17). Näinhän on myös taidegraafikoiden taiteellisessa työskentelyssä; taideteoksia (myytäviä tuotteita) tehdään pääasiassa vain omien sisällöllisten ja ilmaisullisten tavoitteiden mukaan. Poikkeuksena tästä on taidegraafikoiden tekemät tilaustyöt, mutta tilaustöiden tekemisellä ei ole merkittävää roolia taiteilijoiden työskentelyssä tällä hetkellä. Osalle taiteilijoista tilaustöiden teko ei kuulu työnkuvaan ollenkaan. (Feinik 2009.) Luovien alojen yritystoiminnassa tuotteet ja palvelut ovat usein *immateriaalisia*, eli aineettomia, hyödykkeitä, kuten esimerkiksi musiikkia, taideteoksia ja digitaalisia sisältöjä. Ne ovat myös usein sidoksissa elämyksellisyyteen. (Opetusministeriö 2006, 18.)

Luovien alojen yritystoiminnan alueella toimii paljon pieniä yrityksiä. Erityisesti mikroyrittäjien määrä on suuri ja se myös vaikuttaa yritysten kasvuhalukkuuteen. Silloin kun yritys on pieni, kasvu koetaan usein riskiksi. On kuitenkin huomioitavaa, että mikroyrittäjyys ei ole yleistettävissä kaikkia luovien alojen yrityksiä koskevaksi. Luovien alojen yritystoiminnan kenttä onkin määritelty heterogeeniseksi. (Opetusministeriö 2006, 19.)

Yleensä luovien alojen yritystoiminta perustuu yrittäjien omaan osaamiseen (Opetusministeriö 2006, 19). Tyypillinen luovan alan yritys on siis pieni, yhden tai kahden ihmisen työpaja, jossa osaaminen keskittyy omistajalle ja jossa kaikki tehdään itse. Kaiken itse tekemisen on kuitenkin todettu heikentävän helposti yrityksen laatua, sillä yrittäjän oma osaaminen ei varmasti kaikilla liiketoiminnan osa-alueilla ole ihan huipussaan. (Laitinen 1999, Korpelaisen 2002, 17 mukaan.)

Useissa selvityksissä liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen on koettu heikoksi luovien alojen yrityksissä. Luovan alan yrittäjille oman osaamisen jakaminen ja myyminen tuntuu usein myös vaikealta. Tällöin kynnyks kasvaa yritystä ja palkata lisätyövoimaa voi nousta. Oman osaamisen tuotteistaminen on luovien alojen yrityksillä usein myös heikkoa. Osaamista ja sen tuomia mahdollisuuksia ei välttämättä viedä niin pitkälle, että se riittäisi myös liiketaloudelliseen kannattavuuteen. Opetusministeriön julkaisussa todetaankin, että liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen kehittäminen on luovien alojen yrityksille tarpeellista. (Opetusministeriön julkaisuja 2006/47, 19.)

Taidegraafikon ammatissa on nähtävissä paljon samoja piirteitä kuin luovien alojen yrittäjillä yleensä. Taidegraafikon ammattitaito perustuu taiteilijan omaan ydinosaamiseen, mikä on tietenkin kaiken perusta. Taidegraafikot työskentelevät myös mielellään yksinään omilla työhuoneillaan, jo senkin vuoksi, että Suomessa grafiikanpajoja on vain tietyillä paikkakunnilla. Yhteensä niitä on noin kymmenkunta. Myös taidegraafikko yrittää tehdä kaiken taiteilijan toimintaan liittyvän itse säästääkseen kustannuksissa, mutta taidegraafikoidenkaan osaaminen ei useimmiten ole riittävä tarvittavilla liiketoiminnan osa-alueilla. Useat taidegraafikot eivät myöskään käytä vedostajia, koska he eivät halua jakaa omaa osaamistaan tai he kokevat, että heillä ei ole taloudellisia edellytyksiä vedostajan palkkaamiseen. Toki on myös taidegraafikoita, jotka eivät edes haluaisi käyttää vedostajia, koska he kokevat saavansa taiteellisesta työskentelystään nautintoa kun tekevät vedostamisenkin itse. Yleensä taiteilijat ovat myös pääosin kiinnostuneita oman taloutensa suunnittelusta ja kannattavammasta liiketoiminta-ajattelusta, mutta nykyinen liiketoimintakoulutustarjonta ei *Art360*-hankkeen tekemän tutkimuksen mukaan vastaa taiteilijan toiminnan tarpeita (Feinik 2009).

Kulttuuriyrittäjyys kuuluu luovien alojen yrittäjyyteen, kuten aikaisemmin todettiin. Kulttuuriyrittäjyyteen liittyy myös erityispiirteitä, joita ei välttämättä ole yleistettävissä luovien alojen yrittäjyyden erityispiirteiksi. Tarkastelen lyhyesti myös näitä kulttuuriyrittäjyyden erityispiirteitä. Kulttuuriyrittäjiksi määritellään tässä yhteydessä yrittäjät, jotka toimivat perinteisillä kulttuurialoilla, joihin mm. kuva-

taiteet kuuluvat. Niinpä myös yrittäjinä toimivat taidegraafikot määritellään tässä työssä kulttuuriyrittäjiksi.

Kulttuurialan yrittäjiksi valikoidutaan usein alan heikon työtilanteen seurauksena. Kulttuurialan yrittäjien onkin todettu eroavan muista yrittäjistä siinä mielessä, että voiton maksimoimisen sijaan tavoitteena useimmiten on itsensä työllistäminen. (Koskela 2004.) Sama lähtökohta on varmaan nähtävissä myös taidegraafii-
kan yrittäjyydessä. Taiteilijoille taiteen tekeminen on elämäntapa, josta he haluaisivat saada perustoimeentulon. Taiteilijana työskentelemisen taloudellinen epävarmuus on kuitenkin perinteisesti siirtänyt taiteilijoita hankkimaan elantonsa oman taiteellisen työn ulkopuolelta, esim. opetus- tai muista töistä (Feinik 2009). Kuitenkin yhä useampi taiteilija haluaisi työllistyä paremmin nimenomaan omalla osaamisalueellaan. Niinpä taidegraafii-
kan tekijöistä löytyykin jo useampia taiteilijoita, jotka toimivat kulttuuriyrittäjinä. Kulttuuriyrittäjyyden voidaan ajatella eroavan muista yrittäjyyden lajeista myös sikäli, että tuotteen nähdään olevan jotenkin epävarmempi tai ennakoimattomampi. Taiteilijakaan ei välttämättä tiedä, mikä on lopputulos tai lopputuote siinä vaiheessa, kun ideointi alkaa. (Suutari 2007, 16.)

4 HAASTATTELUAINEISTON TARKASTELUA

Haastattelujen teemat jaettiin neljään osa-alueeseen. Näitä osa-alueita olivat: 1) kulttuuriyrittäjyys taidegraafii-
kan alalla, 2) kulttuuriyrittäjän ammatin kuvaus, 3) grafiikanpaja Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö ja 4) taidevedostajan käyttäminen taidegraafiikassa. Haastattelujen eri osa-alueista tarkastellaan omassa kappaleissaan. Haastatteluihin laadituilla ennakkokysymyksillä haettiin vastauksia teemojen sisältä. *Kulttuuriyrittäjyys taidegraafii-
kan alalla* -teemassa selvitettiin sitä, mitä yrittäminen taidegraafiikassa tarkoittaa käytännössä ja millaisia vaikutuksia yrittäjyydellä on taidegraafikoiden työskentelyyn. *Kulttuuriyrittäjän ammattikuvan osa-alueet* -teemassa tutkittiin sitä, mitä osa-alueita yrittäjänä toimivan taidegraafikon tai taidegraafii-
kan kentällä toimivan yrittäjän ammattikuvaan kuuluu. *Grafiikanpaja Himmelblaun ja taiteilijoiden välisessä yhteistyö* -

teemassa kartoitettiin sitä, millaisia yhteistyömuotoja taidegraafikoilla ja taiteilijoilla on yleensä grafiikanpaja Himmelblaun kanssa. *Taidevedostajan käyttäminen taidegraafiikassa* -teemassa tarkasteltiin milloin ja miksi taidegraafikot käyttävät vedostajia ja millainen on taiteilijan ja vedostajan välinen työnjako. Seuraavat luvut (4.1, 4.2, 4.3 ja 4.4) perustuvat tekemiini haastatteluihin, jos lähdettä ei ole erikseen mainittu.

4.1 Kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa

Kysyin haastateltavilta miten he mieltävät kulttuuriyrittäjyyden. Himmelblaun toimitusjohtaja Pertti Ketoselle kulttuuriyrittäjyys käsitteenä oli vieras, eikä hän mieltänyt itseään kulttuuriyrittäjäksi. Kulttuuriyrittäjäksi häntä ei oikeastaan voisiakaan määritellä, koska Himmelblaun yritystoiminta on monimuotoisempaa. Luovien alojen yrittäjä sopisi varmaan paremmin kuvaamaan hänen yrittäjyytensä. Haastateltavat taidegraafikot Kirsi Neuvonen ja Teija Immonen eivät kommentoineet kulttuuriyrittäjyys käsitettä erikseen, vaan he vastasivat kysymykseen ikään kuin olisin kysynyt, mitä mieltä he ovat taidegraafikoiden yrittäjyydestä. Ehkäpä taiteilijat mieltävät itsensä luonnostaan kulttuuriyrittäjiksi.

Taidegraafikon toimimista yrittäjänä molemmat taidegraafikot Neuvonen ja Immonen pitivät normaalina asiana. Neuvosen mukaan taiteilija on peruslähtöisesti alkutuottaja, joka tekee työn lähes poikkeuksetta omalla riskillään. Hänen mielestä taiteilija valmistuu ammattiinsa ilman valmista toimenkuvaa tai työpaikkaa. Niinpä yrittäminen on hänestä taiteilijalle looginen asia, ja hänen mukaansa taiteilijat useimmiten toimivatkin yrittäjinä, vaikka heillä ei olisikaan varsinaisesti yritystä. Immosenkin mielestä kuvataiteilijan ammattiin kuuluu taiteen tekemisen lisäksi myös muiden asioiden hallintaa.

”Kuvataiteilijat ovat kaiken kaikkiaan erittäin laaja-alaisesti monien asioiden taitajia, joista kaikki ei kohdistu suoraan taiteen tekemiseen. mm. talouden hallinta, moninaiset sivuammatit, kansainvälisyys, yrittäjyys. Taiteilijalla täytyy olla myös itsellään tieto kuinka toimia eri virastoissa ja miten määritellä itsensä. Tämä vaatii tutustumista verotukseen, työttömyysturvaan, taiteilijapoliittisiin linjauksiin, eri väyliin hakea rahoitusta työlleen ym.” (Immonen 2009a.)

Toimitusjohtaja Ketosen mielestä yrittäjyyden kautta ei synny hyviä taiteilijoita.

Hänestä taiteilijoiden tulee keskittyä pelkästään omaan taiteelliseen työskentelyyn ollakseen hyviä taiteilijoita. Yritystoiminnan harjoittamiseen sisältyy Ketosen mukaan niin paljon työtä ja vastuuta, että se veisi hänen mielestään taiteilijoilta liikaa aikaa taiteen tekemiseen käytettävästä ajasta. Ketosesta on kuitenkin hyvä, että taiteilijat ovat yritystoiminnassa mukana, koska silloin taiteilijat ymmärtävät paremmin myös heidän jakeluverkostoansa; taidekauppiaiden, galleristien tai näyttelyiden tuottajien problematiikkaa.

”Tavallaan tekee hyvää taiteen kentälle, mitä enemmän taiteilijat ovat yritystoiminnassa mukana, he joutuvat ymmärtämään myös heidän jakeluverkostoansa, taidekauppiaiden, galleristien tai näyttelyiden tuottajien problematiikkaa. Taidegraafikoiden näkökulmasta tällainen yrittäminen on varmasti taloushallinnon ja kirjanpidon hallitsemista, mitä siis ehdottomasti kannatan, että taiteilijat heti kun he alkavat saamaan kunnolla myyntiä, hankkivat itselleen hyvän, oman kirjanpitäjän. Sitä kautta taloushallintoa voi hallita, että on ehdottomasti ulkopuolinen taloushallinnon hoitaja. Ja [...] toinen aika tärkeä asia [...]. Taidegraafikolle on tärkeätä hallita jälleenmyyntikanavat: missä haluaa olla esillä, mitä kautta haluaa myydä ja [...] kuka ylipäättänsä saa taiteilijan teoksia myytyä.” (Ketonen 2009.)

Toiminimiyrittäjäksi eli arvonlisäverovelvolliseksi taiteilijaksi Immosen mielestä kannattaa siirtyä silloin, kun olettaa teosmyynnin ylittävän arvonlisäverovelvolliseen toimintaan vaaditun määrän yli tai myös silloin, kun taiteilija on valmis panostamaan lisävaivaan, joka arvonlisäverovelvollisella on kirjanpidossa.

”Taidegraafikoille, joiden pääosa tuloista syntyy teosmyynneistä, kannattaa harkita yrittäjyyttä, mutta liiton jäsenenä suurin osa ansaitsee osan elannostaan muilla keinoin. Opetustyö on varmaan työllistävin sivuammatti.” (Immonen 2009a)

Immosen mielestä yrittäjänä toimiminen vaatii kuitenkin oman kouluttautumisen, jotta taiteilija varmasti tietää kaikki vaihtoehdot miten parhaiten voi toimia ammatissaan.

Neuvosen mielestä yrittäjäksi ryhtymisellä ei välttämättä ole tekemistä teosmyyntiin liittyvien asioiden kanssa. Hänestä yrittäjyys riippuu enemmänkin siitä, millaisissa yhteyksissä taiteilija toimii. Jos esimerkiksi alkuvaiheessa toimivalla kuvanveistäjällä on iso yritysasiakas tai suuri julkinen tilaus, Neuvosen mielestä taiteilijan olisi silloin verotusteknisesti ja vastuusyistä helpompi toimia yrittäjänä.

Hänen mukaansa suuremmissa taideprojekteissa yleensä edellytetäänkin jonkin asteista yritysmäistä toimintaa.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat samaa mieltä siitä, että yrittäjyys ei sovellu kaikille taidegraafikoille. Taiteilijoiden, jotka eivät yleensä halua hoitaa asioita, ei kannata heidän mielestään edes harkita yrityksen perustamista. Myös taiteilijoiden, joiden tuloista suurin osa koostuu muista töistä ja jotka kokevat muiden töiden kautta tulevan tulonhankinnan toimivaksi tavaksi, ei myöskään Immosen mukaan kannata ryhtyä yrittäjäksi.

”[...] monen taiteilijan työskentely ei ole mahdollista yrittäjämoodossa koska työskentelyllä ei ole taloudellisia edellytyksiä siihen, eli taidetta tehdään muista syistä kuin tulonhankkimiseksi. Tämäkin täytyy ottaa huomioon. Kaikkien osaamisen kasvattaminen omien asioiden hoidossa (talous, verotus ym.) on tärkeä taiteilijalle riippumatta mitkä ovat ammatissa toimimisen motiivit ja tältä osalta kulttuuriyrittäjyyden koulutusta tulisi tarjota myös taiteilijoille, jotka eivät muutoin sovi täysin yrittäjän muottiin (koska eivät saa elantonsa siitä vaan mahdollisen kakkostyön kautta).” (Immonen 2009c.)

Mitä hyötyä ja mitä haittaa yrittäjänä toimimisesta on taiteilijan työssä, kysyttiin vain taidegraafikoilta. Kirsi Neuvoselle oman osakeyhtiömuotoisen yrityksen, Copperfield Oy:n, perustaminen selkeytti toimintaa merkittävästi. Aikaisemmin toimiessaan ammatinharjoittajana yrittäjyydestä oli hänelle myös haittaa sekä taloudellisissa että hallinnollisissa asioissa. Ammatinharjoittajalla, kuten aikaisemmin on jo todettu, tarkoitetaan tässä työssä taiteilijaa, joka ei ole rekisteröitynyt yrittäjien tietojärjestelmään. Ammatinharjoittajana, Neuvosen työskentelyn mittakaavassa, rooleja ja tehtäväjako oli ollut vaikea hahmottaa, koska kaikki tulo katsottiin hänen henkilökohtaisiksi tuloiksi. ”Kun [...] kaikki henkilökohtaista tuloa, tavallaan sitä ammattia ei irrota siitä itsestään, vaan se on taakkana [...] taiteilijuudelle” (Neuvonen 2009a).

Osakeyhtiön perustamisen jälkeen Neuvoselle on ollut helppoa erottaa roolit ja vastuut, koska osakeyhtiö on erillinen juridinen yksikkö. Yrityksellä on säännöt, joiden mukaan toimitaan. Osakeyhtiössä verotus on tasaisesti 26 %, joten Neuvosen ei tarvitse enää pelätä, että hän tekisi asioita väärään aikaan ja että oman työn saavutukset menisivät verottajalle, kuten kävi hänen toimiessaan

ammattiharjoittajana ja toiminimellä. Osakeyhtiön myötä Neuvosen omat ja yrityksen rahat eivät mene enää sekaisin, koska osakeyhtiön yrittäjänä hänellä on erillinen henkilö- ja yritysverotus. Tämä on Neuvosesta olennaisin ero osakeyhtiön ja hänen aikaisemman toimintansa välillä. Toisena erona on se, että osakeyhtiössä tehdään myös tilintarkastus. Tilintarkastusta Neuvonen pitää kuitenkin etuna, koska silloin ammattilaiset valvovat työtä.

Tarkastelen hieman tarkemmin Neuvosen aikaisempia kokemuksia ammattiharjoittamisesta ja toiminimiyrittäjyydestä, koska ne ovat hyviä esimerkkejä tai-degrafiikon yritystoiminnan harjoittamisesta. Neuvonen toimi ammattiharjoittajana vuodesta 1984 lähtien ja ennakkoverovelvollisena vuodesta 1986 lähtien. Ammattiharjoittamisen ja osakeyhtiön perustamisen välissä, vuonna 2006, Neuvonen toimi vajaan vuoden myös toiminimellä. Erona ammattiharjoittamisen ja toiminimiyrittäjyyden välillä oli käytännössä lähinnä vain se, että toiminnan käytöstä hänen piti tehdä ilmoitus Patentti- ja rekisterihallitukselle sekä Verohallitukselle. Ammattiharjoittajana ja toiminimiyrittäjänä Neuvosen yritystoiminnan mittakaavassa, roolien ja vastuiden erottaminen oli molemmissa yhtä hankalaa. Vaikka toiminimellä harjoitetaankin yritystoimintaa, kaikki ammatillinen tulo lasketaan, samoin kuin ammattiharjoittajana, henkilökohtaiseksi tuloksi verotuksessa, ja verotus tapahtuu progressiivisen verotuksen mukaan. Progressiivisessä verotuksessa veroaste nousee tulojen tai muun verotettavan summan kasvaessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että suurituloisilla on korkeampi veroprosentti kuin pienituloisilla.

Neuvosen toimiessa toiminimellä hänen verovuotensa oli sama kuin kalenterivuosi. Tämän hän koki myös hankalaksi, koska suurin osa tilityksistä tuli hänelle loppuvuodesta. Se, mitä hän taiteilijana oli omalla työllään saavuttanut, menikin verottajalle, jos hän ei ehtinyt tekemään hankintoja, joilla voisi helpottaa seuraavan vuoden menoja. Osakeyhtiön perustamisen jälkeen, yrittäjyydestä ei ole ollut Neuvoselle mitään haittaa. Yleinen ilmapiiri ei ole hänestä kuitenkaan vielä aivan valmis taiteilijoiden yrittäjyydelle, joten jonkin verran hän on kokenut ympäristöstä tulevaa ristiriitaisuutta, mutta ei enää viime aikoina yhtä paljon eikä haittaavassa määrin.

Teija Immoselle arvonlisäverovelvollisuudesta on ollut hyötyä lähinnä arvonlisäveropalautusten saannissa. Lisäksi kaupalliset galleriat ovat hänen mielestä kiinnostuneita arvonlisäverovelvollisen taiteilijan teosten esittelystä paremmin, kun ne katsovat taiteilijan myyvän jonkin verran. Haitaksi Immonen on kokenut sen, että on joutunut tarkkaan selvittämään työskentelyään kuvataiteilijana/yrittäjänä, kun hän on ilmoittautunut opettajan työstä työttömäksi työnhakijaksi kesän ajaksi.

”Ilmoittauduin opettajan työstä työttömäksi työnhakijaksi kesäajaksi ja jouduin tarkkaan selvittämään työskentelyni kuvataiteilijana/yrittäjänä. Pelkäsin sen haittaavan lausunnon saamista mutta se ei ollut esteenä sille että toimintani kuvataiteilijana katsottiin sivutoimiseksi.” (Immonen 2009a)

Kun Immonen toimii arvonlisäverovelvollisuuden piirissä jo ennakkoon, hänen on myös helpompi ennakoida, jos teosmyynti tulisikin ylittämään jossain vaiheessa määrän, jolloin arvonlisäverovelvollisuus olisi pakollista.

Kummallakaan taidegraafikolla ei Neuvosella eikä Immosella yrittäjänä toimiminen vaikuta taiteelliseen työskentelyyn. Neuvosen mukaan taiteen tekeminen kulkee omaa rataansa ja se tehdään ensin. Siitä seuraa sitten yrittämistä. Ketosen mukaan Himmelblaun yritystoiminta vaikuttaa Himmelblausssa toimivien taiteilijoiden taiteelliseen työskentelyyn. *”Vaikuttaa se sillä tavalla, että se tekee joillekin taiteilijoille grafiikan tekemisen hirmuisen helpoksi”*, toteaa Ketonen (Ketonen 2009).

Kuvataiteilijoiden keskuudessa yrittäjyyttä vieroksutaan usein vielä edelleenkin. Tutkimuksessa kysyttiinkin vastaajien näkemystä asiaan. Neuvosen mielestä taiteilijat ymmärtävät usein yrittäjyyden ja kaupallisuuden samaksi asiaksi, vaikka ne eivät ole synonyymeja, ja ymmärtämättömyyttään suhtautuvat yrittäjyyteen kielteisesti. Kaupallisuutta Neuvosen mielestä saa, ja tuleeikin vieroksua taiteessa. Myös Pertti Ketonen on sitä mieltä, että taiteilijoiden keskuudessa halveksitaan useimmiten yrittäjyyttä ymmärtämättä, kuinka paljon velvollisuuksia yrittäjyyteen liittyy.

”Mun mielestä on erittäin hyvä, että taiteilijat alkavat ottamaan enemmän vastuuta ja ymmärtämään itse enemmän tätä yhteiskuntaa ja elämää kaiken kaikkiaan. Taiteilijoiden keskuudessa halvek-

sitaan useimmiten yrittäjyyttä ymmärtämättä kuinka paljon velvollisuuksia yrittäjyyteen kaiken kaikkiaan liittyy. Olen ehdottomasti sitä mieltä, että taiteilijan saadakseen taiteilijan vapauden, pystyäkseen keskittymään siihen omaan luovaan työhönsä, niin hänen kannattaisi kyllä siinä omassa yrittäjyydessään hankkia hyvä alihankintaketju, jossa olisi hyviä ja luotettavia ihmisiä, jotka hoitaisivat tämän taiteilijan asioita. Tässä hyvänä esimerkkinä on juuri hyvän kirjanpitäjän hankkiminen.” (Ketonen 2009.)

Kummallakin haastateltavalla taidegraafikolla sekä Neuvosella että Immosella on omat kirjanpitäjät.

Immosen näkemys, miksi kuvataiteilijat yleensä vieroksuvat yrittäjyyttä, oli hie-man erilainen.

”Moni taiteilija kokee, että yrittäjänä joutuu työstämään taidetta ulko-puolisten vaikuttimien alla, ja vain saadakseen rahaa. Taiteilijan vapaa sielu on heti kahlehdittu, jos yrittäjyyttä painotetaan liikaa. Toi-saalta yrittäjänä toimimisen sanasto ja käytännöt eivät sovellu kuva-taiteilijalle joka ei ansaitse elantoaan kuitenkaan omilla kuvillaan vaan jollain muulla keinoin. Tässä mielessä perinteinen yrittämisen muoto ei monellekaan toimi koska yrittäjyydessä lähdetään siitä että henkilö työllistyy ja ansaitsee yritystoiminnassaan. Itse koen, että jokaisen tai-teilijan tulee omalla kohdallaan miettiä paras tapa toimia ja tarjolla tu-lisi olla riittävästi tietoa ja koulutusta.” (Immonen 2009a.)

Neuvosen mielestä taidegraafikon pärjääminen yrittäjänä tapahtuu samalla ta-valla kuin urakehitys. Jokaisessa vaiheessa on erilaiset haasteet pärjätä ja mit-takaava, mutta asiat pysyvät aina samoina. Neuvosesta kuvataiteilijat ajattele-vat usein, että yrittäjyys tulee vasta sitten, kun on menestyvä taiteilija. Mutta Neuvosen mielestä tulisikin ajatella niin, että menestys voi tulla myös sitä kaut-ta, kun oppii alusta lähtien tekemään oikeita asioita.

Neuvonen on kuitenkin myös sitä mieltä, että taiteilijoiden yrittäjyyteen on por-taat. Portailla hän tarkoittaa sitä, että yrittäjyyden vaiheet etenevät taiteilijan uran mukaan. Useimmiten taiteilija siirtyy ensin käyttämään toiminimeä. Sen jälkeen taiteilijalla voi olla *kommandiittiyhtiö* eli henkilöyhtiö, jossa on yhden tai useamman vastuunalaisen yhtiömiehen lisäksi ainakin yksi äänetön yhtiömies (Infopankki 2005), tai hän voi olla mukana osuuskunnassa. Ja vasta sitten, kun taiteilijan toiminta on vakiintunut ja veroprosentti taiteellisen toiminnan myötä on yli 35 prosenttia yli kolme vuoden ajan, taiteilijan kannattaa harkita osakeyhtiötä

eli yrittäjyyden ylintä porrasta. (Neuvonen 2009.)

Taidegraafikot aloittavat yrittäjämäisen toiminnan yleensä kuitenkin hakeutumalla ensin arvonlisäverovelvollisuuden piiriin. Usein toimittuaan arvonlisäverovelvollisuuden piirissä jo jonkin aikaa, he saattavat ottaa käyttöönsä myös toiminimen. Toiminimiyrittäjyys näyttäisikin sopivan taidegraafikolle hyvin silloin, kun yritystoiminnan mittakaava ei ole huomattavan suurta. Neuvosen haastattelusta nousi esiin myös toiminimiyrittäjyyteen liittyviä ongelmia yritystoiminnan ollessa laajaa, kuten Neuvosella itsellään oli. Toiminimeä harkitessa taiteilijan kannattaakin erityisen tarkkaan miettiä yrityksen verovuotta suhteessa kalenterivuoteen, jotta taiteilija ehtisi kohdistamaan kulut samalle tilikaudella tulojen kanssa. Silloin verotusprosentti ei pääse nousemaan liian korkeaksi, ja taiteilijan ansaitsemat tuotot menevät taiteilijan toiminnan hyväksi. Tämä asia on ajankohtainen taiteilijalla erityisesti silloin, kun hänellä on jonakin vuonna useita näyttelyitä ja siksi mahdollisesti myös enemmän myyntituloja. Voihan olla niinkin, että näyttelyistä ei menekään yhtään teosta kaupaksi, mutta kustannuksia syntyy joka tapauksessa. Neuvosen haastattelusta tuli myös hyvin esiin, milloin taiteilijan kannattaa harkita osakeyhtiön perustamista; kun toiminimiyrittäjänä toimivan taiteilijan veroprocentti taiteellisesta toiminnasta on ollut yli 35 prosenttia yli kolme kolmen vuoden ajan. (Neuvonen 2009.)

4.2 Kulttuuriyrittäjän ammatin kuvausta

Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yrittäjyyteen liittyvät toimintaympäristöt ja oman ammattikuvan osa-alueet ovat hyvin erilaiset. Taidegraafikko Kirsi Neuvonen nosti haastattelussa taiteilijan ammattikuvan osa-alueet selkeimmin esiin. Hänen mukaansa kuvataiteilijan ammattikuva koostuu neljästä osa-alueesta, joita ovat 1) taiteen tekeminen, 2) taiteen tuottaminen, 3) taiteen esittäminen ja 4) taloushallinnon hoitaminen. Kuvataiteilijat joutuvat Neuvosen mukaan tekemään kaikkia näitä osa-alueita, kuka missäkin mittakaavassa, ja se on hänestä jo yrittäjyyttä. Mikäli eri osa-alueita ei hoideta kunnolla, esim. asennoidutaan kielteisesti taloushallinnon hoitamiseen, Neuvosen mielestä kuvataiteilijan ammattiin liittyvät asiat tulee silloin hoidettua huonommin.

Neuvosen määrittelemän taiteilijan ammattikuvan mukaan *taiteen tekeminen* on taiteilijan ammattiosaamista, taiteilijuuden ydintä. Siihen kuuluu taiteellinen luova työ eli teosten ideointi, suunnittelu ja toteuttaminen. *Taiteen tuottaminen* on hänen mukaansa teoksen tai tuotoksen toteuttamisen mahdollisuuksien luomista ja hallintaa. Tuottamiseen kuuluvat mm. tilat, alihankintaverkostot, sopimukset, aikataulut, rahoitus ja mahdolliset työntekijät. Tuottamisessa Neuvonen pitää tärkeänä, että taiteilijat hoitavat ja huoltavat teosmyyntiverkostoa aktiivisesti itse eivätkä siirrä vastuuta esim. galleristeille.

Taiteen esittäminen on Neuvosen määritelmässä taiteilijan työn ydintä. Taidetta esitetään yleensä gallerioissa tai muissa paikoissa. Esittämiseen liittyy mm. verkostojen ja yhteistuotantojen rakentaminen, tiedotus ja julkaisutoiminta sekä asiakkuuskohtaukset eli yleisöt. Suomessa kuvataiteilijat maksavat näyttelytilat pääsääntöisesti itse, minkä lisäksi teosmyynnin provisio on noin 30 prosenttia. Ulkomailla gallerioissa on pääsääntöisesti 50 prosentin provisio, eikä siellä ole vuokraa ollenkaan. Ulkomailla galleristi ottaakin Neuvosesta yhtä suuren riskin kuin taiteilija, mutta silloin galleristi myös haluaa päättää keitä taiteilijoita hän galleriaansa ottaa, toisin kuin Suomessa, missä yleensä gallerioihin pääsee maksamalla näyttelyvuokran.

Neuvosen määritelmässä *taloushallinnon hoitaminen* kuuluu olennaisesti taiteilijan työhön. Taiteellisen työn tekemisestä, tuottamisesta, esittämiskustannuksista ja myynnistä seuraa talous- ja viranomaisasioiden hallintaa. Pärjätäkseen taiteilijana myös taloushallintoon liittyvät asiat tulee hoitaa hyvin. Taiteilijalle on vain etua siitä, että hän hahmottaa ja tietää mitä asioita taiteilijan ammatin kokonaiskuvaan liittyy. (Neuvonen 2009.) Neuvosen mukaan taidekoulut eivät valmista siihen, että ammatinharjoittamisen näkisi kokonaisuutena (Aarnio 2008, 35). Niinpä taiteilijoidenkin on hankittava tietoa eri tahoista itse, koska sitä ei ole missään valmiina.

Himmelblaun toimitusjohtaja Pertti Ketonen toimii myös yrittäjänä grafiikanpaja Himmelblausissa. Haastattelussa hän kertoi näyttelyiden järjestämisen ja tuottamisen kuuluvan keskeisesti ammattikuvaansa, mutta yrittäjänä hänen on hoidet-

tava kaikenlaisia toimintaan liittyviä asioita hyvin kokonaisvaltaisesti. Ketonen joutuu päivittäin myös miettimään, mistä yritys saisi lisää tuottoja, myyntiä ja mistä yritys saisi lisää säästöjä. Niinpä hän mm. ajaa Himmelblaun taidekultusautoa ja siivoaa viikonloppuisin Himmelblausssa, koska haluaa säästää kuluissa. Ketosen mukaan hänen ammattikuvaansa kuuluukin asioita äärilaidasta toiseen. Hän tapaa säännöllisesti mm. Suomen yrityselämän johtoa ja samaan aikaan hoitaa jonkun taiteilijan kriisiä.

Taidegraafikko Teija Immonen kuvaa ammattiinsa liittyviä roolejaan haastattelussa seuraavasti: virallisen tahon puolelta hänet on määritelty päätoimiseksi opettajaksi ja sivutoimiseksi taiteilijaksi, mikä on sinällään oikea määritelmä, koska opetustyö tuo hänelle perustoimeentulon ja hän voi myös OAJ:n (opettajien ammattijärjestö) jäsenenä saada ansiosidonnaista työttömyys kausilta. Immonen on hankkinut myös tiedon siitä, miten kannattaa määritellä itseänsä viranomaisiin päin.

”Esim. työttömänä opettajana minulla on oikeus työhuoneeseen, koska tarvitsen sitä ammattitaitoni ylläpitoon. Voin myös työttömänä ollessa tehdä jotain taiteilijan ammattiin liittyviä töitä esim. apurahahakemuksia, mutta en saa esim. valmistella ja järjestää yksityisnäyttelyä. Minun tulee itse huolehtia että apurahakaudella tai näyttelyä tehdessäni en ole työvoimatoimiston listoilla. Tämä kaikki vaatii paperityötä ja tietoa miten homma toimii. Henkisesti puolelta; olen motivoitunut opetustyöhön ja katson että se on mielekäs tapa tasapainottaa taloutta ja mahdollistaa toimimisen kuvataiteilijana ilman epävarmuutta elannosta. En myöskään joudu liikaa miettimään mahdollisia apurahoja ja niiden saamista tai saamattomuutta. Kumpikin ammatti myös tukee toisiaan ja tuo vireyttä ja uusia ajatuksia. (Immonen 2009a)

Taidegraafikko Kirsi Neuvosen määritelmä taiteilijan ammattikuvan osa-alueista oli erittäin selkeä ja sen pohjalta taiteilijan on varmasti helpompi tarkastella omaa toimintaa ammatissa: mitkä ammatin osa alueet tulee hoidettua hyvin ja mitä osa-alueita pitäisi hoitaa paremmin. Hän nosti esiin myös talouden hoitamisen tärkeyden. Neuvosen mukaan ”kun talous on kunnossa, se vapauttaa aikaa ja energiaa luovaan työhön” (Aarnio 2008, 35).

Taidegraafikko Teija Immosen toimiminen päätoimisena opettajana ja sivutoimisena taiteilijana arvonlisäverovelvollisena oli myös hyvä esimerkki. Useinhan

taiteilijat hankkivat toimentulonsa juuri opettajina ja tekevät taidetta sivutoimisesti, koska taiteellisesta toiminnasta saatavat tulot ovat monilla melko vähäisiä. Immosen malli määritteli taiteilijaopettajana itsensä viranomaisiin päin oli myös hyödyllinen tieto, etenkin niille taiteilijoille, jotka hyväksyvät opettajuuden päätoimekseen.

4.3 Grafiikanpaja Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö

Grafiikanpaja Himmelblaun toiminnan läheisempi tarkastelu taidegrafiikan yrittäjyyskontekstissa on mielenkiintoista, koska Himmelblausssa toimivilla taiteilijoilla/taidegraafikoilla on mahdollisuus keskittyä pelkästään taiteelliseen toimintaan. Toimitusjohtaja Pertti Ketosen mukaan grafiikanpaja Himmelblau on yritys, joka kantaa huomattavan vastuun taiteilijoiden taiteellisen työskentelyn riskeistä.

Grafiikanpaja Himmelblausssa on sen historian aikana tehty yli 1500 teosta, ja Himmelblau on työskennellyt yli 60 taiteilijan kanssa, kuten Himmelblaun esitteilyssä aikaisemmin jo mainittiinkin. Näistä taiteilijoista suomalaisia on ollut noin 50 ja ulkomaalaisia reilu kymmenen taiteilijaa. Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö on eri taiteilijoiden kanssa erilaajuista. Laajimmassa yhteistyömuodossa Himmelblau maksaa grafiikanpajalla töissä olevien taiteilijoiden työskentelyn, asumisen ja elämisen. Tällöin nämä taiteilijat saavat käyttöönsä työhuoneen, vedostajat sekä kaikki tarvitsemansa materiaalit, ja he voivat keskittyä itseänsä toteuttamiseen. Grafiikanpaja Himmelblau ottaa siis kantaakseen työntekijäkulut, materiaalikulut ja esittämiskulut eli ottaa käytännössä taiteilijan puolesta riskin taiteen tekemisestä. Valmiit teokset jäävät myyntiin ja tilitysprosessi tapahtuu aina Himmelblaun kautta, vaikka nämä taiteilijat veisivät teoksensa jälleenmyyntiin muualle. Himmelblausssa tehtyjen vedosten myynnistä Himmelblau saa myös oman osuutensa, oman provisionsa. Himmelblaun osuus on tuolloin huomattavasti suurempi kuin normaalissa taidekaupassa, koska se on ottanut riskin ja kustantanut taiteilijan elämisen ja kulut siinä vaiheessa, kun teokset ovat syntyneet.

Erityisesti nuorille taiteilijoille yhteistyöstä grafiikanpaja Himmelblaun kanssa on taloudellisen edun lisäksi hyötyä myös mm. näyttelyiden ja myyntikanavien järjestymisessä. Ketosen mukaan Himmelblaulla on brändi, mikä tarkoittaa mm. sitä, että Himmelblausssa työskentelee ansioituneita nimekkäitä taiteilijoita. Näiden nimekkäiden taiteilijoiden seurassa nuorten taiteilijoiden on hyvä esiintyä. Himmelblausssa työskentelevät taiteilijat saavat yhteistyöstä myös meriittiä ansioluetteloihinsa.

Toki taiteilijalle voi olla myös haittaa yhteistyöstä Himmelblaun kanssa, koska taiteen kentällä on paljon kateutta. Ne taiteilijat, jotka ovat päässeet työskentelemään Himmelblaun kanssa, joutuvat siitä Ketosen mukaan usein myös kärsimään. Taiteilijoita, jotka haluaisivat työskennellä Himmelblausssa, mutta eivät koskaan ole sinne päässeet, on Ketosen mukaan satoja. Niinpä nämä taiteilijat, joita ei ole valittu, rupeavat helposti panettelemaan niitä taiteilijoita, jotka Himmelblausssa toimivat. Ketonen korostaa kuitenkin, että taiteilijat, jotka ovat työskennelleet Himmelblausssa, ovat saaneet myös hyvin apurahoja.

Taidemaalari Teemu Mäki työskenteli vuonna 2003 grafiikanpaja Himmelblausssa kutsuttuna taiteilijana. Hänen kuvauksena on hyvä esimerkkinä siitä, miten taiteilija on kokenut yhteistyön Himmelblaun kanssa.

”Opiskeluvuosien jälkeen jätin grafiikan tekemisen yli kymmeneksi vuodeksi, koska en pidä ei-taiteellisesta käsityöstä, jota grafiikassa on paljon: laattojen leikkaamista, pohjustamista, värin levittämistä, ylimääräisen värin hinkkaamista pois, paperin liottamista, vedostamista ja niin edelleen. En halunnut itse tehdä tuota käsityötä, eikä minulla ollut varaa palkata ketään tekemään sitä puolestani. Vuonna 2003 sain tilaisuuden aloittaa grafiikan tekemisen uudelleen, kun grafiikanpaja Himmelblau Tampereella kutsui minut taiteilemaan. Himmelblau on nimensä veroinen taivas. Kuten moni muukin aristokraattikommunisti, nautin siitä, että muut tekevät likaisen työn ja voin keskittyä elämään suurempien ajatusten ja visioiden luomiseen – kuparilevylle piirtämiseen. Voisin omistautua kuparin raapimiselle loppuiäkseen.” (Mäki 2005, 324–325.)

Ketosen mielestä nykyisin on jo vaikeampi valikoida uusia taiteilijoita, joiden kanssa Himmelblau voisi yhteistyötä tehdä. Joka vuosi Himmelblau hänen mukaansa kuitenkin etsii nuoria kiinnostavia tekijöitä ja kutsuu heidät pajalle työskentelemään omista taiteellisista lähtökohdistaan käsin. Himmelblauhun kutsut-

tavien taiteilijoiden valinnat syntyvät puhtaasti Ketosen ja Himmelblausa työskentelevien henkilökohtaisten tuntumien perusteella. Himmelblau tekee mielellään yhteistyötä sellaisten taiteilijoiden kanssa, joita he pitävät taiteellisesti kiinnostavina ja joiden kanssa on helppo työskennellä. Joka vuosi Ketosen mukaan Himmelblaulle on käynyt niinkin, että jonkun kutsutun taiteilijan kanssa ei olekaan syntynyt tarpeeksi hyviä teoksia, jolloin tämän taiteilijan teoksia ei ole laitettu edes esille. Mutta vastaavasti taas toisten taiteilijoiden kanssa he ovat onnistuneet yli odotusten, ja näiden taiteilijoiden teoksia he ovat laittaneetkin esille paremmin ja enemmän. Ketonen toteaaakin Himmelblaun toiminnan olevan taiteilijoiden kanssa melkoista riskipeliä.

Taidegraafikko Kirsi Neuvoselle Grafiikanpaja Himmelblau on myös yhteistyökumppani. Neuvonen ei kuitenkaan käytä Himmelblaun edellä mainitun kaltaista kokonaispalvelua laattojen valmistukseen liittyvissä prosesseissa, vaan hän tekee teokset itsenäisesti omalla työhuoneellaan. Ainoastaan laattojen terästytykseen hän käyttää Himmelblaun ostopalvelua. Vasta laattojen valmistumisen ja mallivedoksen tekemisen jälkeen teoksen vedostus siirtyy Himmelblauhun joko kokonaan tai osittain. Sopimukset ovat siinä suhteessa joustavia.

Yhteistyöstä Neuvonen ja Himmelblaun toimitusjohtaja Pertti Ketonen sopivat yhdessä kulloisenkin tilanteen mukaan. Yhteistyön laajuus riippuu monesta eri tekijästä esim. kuinka iso panos Neuvosella on taiteilijana Himmelblaun näyttelyissä, minkä kokoisia teoksia Neuvoselta on tulossa sekä Neuvosen omien näyttelyiden määrästä. Yhteistyösopimuksissa Neuvonen ja Ketonen sopivat mm. aikatauluista, teosten esittämiskoista; mitä teoksia laitetaan esille minnekin, miten, milloin ja kuinka paljon. Määrästä puhutaan yleensä seinämetreinä. Neuvonen on tehnyt yhteistyötä Himmelblau kanssa kauan, joten yhteistyössä on päästy jo tiettyihin toistuvaikäkäytäntöihinkin.

Himmelblaun toimitusjohtaja, yrittäjä Pertti Ketosen tarkempi kuvaus Himmelblaun keskeisistä toimintatavoista sekä taiteilijoiden ja Himmelblaun välisestä yhteistyöstä, laajensi näkemystä taiteilijoiden toimintamahdollisuuksista. Himmelblaun tekemä yhteistyö taiteilijoiden kanssa ja taiteilijoiden taiteellisen toi-

minnan tukeminen on erittäin hienoa työtä. Lahjakkaat taiteilijat voivat Himmelblausa saada mahdollisuuden keskittyä vain taiteen tekemiseen, luovuuteen, ilman taloudellista vastuuta, kun Himmelblau ottaa sen kantaakseen. Kirsi Neuvosen ja Himmelblaun välinen yhteistyö kuvastaa hyvin myös taiteilijoiden verkostoitumisen tärkeyttä. Taiteilijan työssä näyttelyiden tuottaminen eri yhteyksiin on hyvin tärkeää ja taiteilijan on oltava yhteyksien rakentamisessa ja yhteistyön seurannassa aktiivinen.

4.4 Taidevedostajan käyttäminen taidegraafiikassa

Taidevedostajan käyttäminen taidegraafikon työssä liittyy keskeisesti yrittäjyyteen taidegraafiikassa. Taidevedostaja on työntekijä, jolle maksetaan palkkaa taiteilijan teosten vedostamisesta. Taidevedostajan käyttämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että taidegraafikko tai grafiikanpaja Himmelblau toimii työnantajana vedostajalle.

Taidegraafikko Kirsi Neuvonen on käyttänyt vedostajia lähes koko ajan, jo parikymmentä vuotta. Esikoista odottaessaan hän oli oivaltanut, että itsensä elättäminen taiteella olisi hänelle mahdollista tietyllä näyttelysyklillä ja tietynlaisilla yhteistyömuodoilla, jotka onnistuisivat vain, jos hänellä olisi vedostaja. Neuvosen mukaan vedostajan käyttäminen turvaa sen, että hän taiteilijana ehtii tekeään tarpeeksi töitä ja tilaussarjoja sekä pitämään näyttelyitä riittävän usein. Taidegraafikon tulot kun koostuvat Neuvosen mukaan monista eri palikoista.

Grafiikanpaja Himmelblausa on perustamisesta lähtien ollut selkeä työnjako kutsuttujen taiteilijoiden ja vedostajien välillä. Taiteilijat keskittyvät teoksen sisältöön ja laattojen tekemiseen eli kaikkeen siihen mikä näkyy teoksessa, mutta vedostajat avustavat mm. pohjustamalla ja leikkaamalla laatat ja ottamalla laatoista koevedoksia. Taiteilijoiden täytyy kuitenkin itse syövyttää tai kaivertaa laatat, sekoittaa värit ja päättää laattojen järjestys. Vedostajat toimivat taiteilijoiden assistentteina, auttavat taiteilijaa ja tekevät peruskäsityöläisen vaiheita. Sen jälkeen, kun taiteilija on tehnyt laatat valmiiksi, sarjan vedostaminen jää ammattitaitoisille vedostajille. Himmelblausa vedostajan käyttäminen ei maksa

Himmelblausa työskenteleville taiteilijalle mitään.

Vedostajat toimivat kuukausipalkalla sekä Neuvosen yrityksessä, Copperfieldissä, että Himmelblausa. Aikaisemmin on Neuvosen mukaan kokeiltu maksaa vedostajille myös vedoksiin sidottua palkkaa, mutta se oli osoittautunut taiteilijoille kannattamattomaksi. Vedostajan ammattitaidon kehittyessä vedoskohtainen palkka oli noussut suhteessa liian korkeaksi. Taiteilija joutui myös maksamaan vedostajalle silloin, kun hän oli teettänyt vedostajalla ns. väriä töitä eli töitä, jotka jäivät seisomaan pöytälaatikoihin. Neuvosen mukaan taidegraafikoiden työ ei kestänyt vedoksiin sidotun palkan kulurakennetta.

Vedostajan palkkaaminen taidegraafikon avuksi on mahdollista taiteilijoille, jotka ovat rekisteröityneet yrittäjiksi, toteaa Neuvonen. Jos taiteilija ei ole yrittäjä, työllistämissopimuksen voi tehdä myös taiteilijaseuran kautta. Mikäli taiteilija kuuluu osuuskuntaan, osuuskuntakin voi palkata vedostajan tai vedostajan palvelun voi ostaa myös Himmelblausa. Himmelblausa vedostajan käyttäminen maksaa 50 € + alv/tunti heille läheiselle taiteilijalle ja täysin ulkopuoliselle taiteilijalle 70 € + alv/tunti.

Taidevedostajien ja taiteilijoiden välisen työnjaon Himmelblausan toimitusjohtaja Pertti Ketonen kertoi haastattelussaan selkeästi. Vedostajan tekemä ammattitaitoinen työ on hyvin tärkeää taiteilijoille, jotka haluavat saada toimeentulonsa taiteen tekemisestä. Vedostaja mahdollistaa sen, että taiteilija voi keskittyä teosten tekemiseen, ideointiin ja luovuuteen. Kun vedostaja hoitaa valmiiden töiden rutiininomaisen työn, eli vedossarjojen tekemisen, se mahdollistaa myös sen, että taiteilija voi pitää riittävän usein näyttelyitä ja siten lisätä taiteilijan toimintaa ja toimeentuloa. Himmelblausa toimivien taiteilijoiden työt vedostetaan aina vedostajalla.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt antoivat keskeistä tietoa yrittäjyydestä sekä taidegraafikoiden työssä että grafiikanpaja Himmelblausa. Aineiston avulla sai hyvin realistisen kuvan taidegraafikoiden yrittäjyydestä ja yrittäjien ammattikuvasta yleensäkin kuvataiteen kontekstissa. Grafiikanpaja Himmel-

blaun ja taiteilijoiden välistä yhteistyömuodoista tuli esiin monenlaista tietoa, mistä on varmasti hyötyä minun lisäksi niin taidegraafikoille ja kuvataiteilijoille kuin myös muille taidegraafiikan kontekstissa toimiville. Yrittäjyyden valossa tarkasteltuna vedostajien työnkuvasta sekä vedostajan asemasta ja merkityksestä taidegraafikon työssä sai myös hyvän kokonaiskuvan.

5 POHDINTA

Tutkimukseni aihe kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa oli hyvin ajankohtainen aihe, joka liittyy keskeisesti kulttuuriyrittäjyyden erikoistumisopintoihin. *Kulttuuriyrittäjyys* käsitteenä osoittautui kuitenkin hankalaksi, koska kulttuuriyrittäjyyden käsite ei ole vakiintunut, koska kulttuuriyrittäjyydellä voidaan tarkoittaa monia eri asioita. Tässä työssä rajasin kulttuuriyrittäjyyden tarkoittamaan kulttuurialan toimijaa (taiteilijaa tai tuottajaa), joka toimii varsinaisesti yrittäjänä harjoittaen yritystoimintaa. Otin kuitenkin mukaan myös arvonlisäverollisen kuvataiteen tekemisen, vaikka pelkästään arvonlisäverovelvolliseksi ilmoittautunut taiteilija ei harjoitakaan yritystoimintaa eikä näin ollen ole yrittäjä. Koska tavoitteeni oli selvittää taidegraafikoiden yrittäjyyteen liittyvää problematiikkaa, kulttuuriyrittäjyyden rajaaminen edellä mainitulla tavalla oli järkevää.

Suurin osa taidegraafikoista harjoittaa kuitenkin itsenäisinä tulonhankkimistoimintaa, ilman että he perustavat yrityksen. Heidän keskuudessaan arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen mielletään jo yrittäjämäiseksi toiminnaksi, joten arvonlisäverollisen taiteilijan aseman tarkastelu kulttuuriyrittäjyyden kontekstissa oli siksi perusteltua ja tarpeellista. Uskoisin, että yhä useampia taidegraafikoita ja kuvataiteilijoita kiinnostaa tulevaisuudessa nimenomaan arvonlisäverolliseksi hakeutuminen, kun he saavat tietoa siitä, mitä arvonlisäverovelvollisena taiteilijana toimiminen käytännössä tarkoittaa.

Tarkastelin taidegraafikoiden toimintaa Suomessa kulttuuriyrittäjyyden näkökulmasta. Taustatiedoissa esittelin taidegraafiikkaa taiteen alana ja kävin läpi sen erityispiirteitä sekä taidehistoriassa että nykypäivänä. Selvitin myös yrittäjyyteen liittyviä määritelmiä ja vertailin luovien alojen yrittäjyyden ja taidegraafikon am-

matin yhtäläisyyksiä ja eroja. Tutkimusaineistossa perehdyin taidegraafikoiden ja grafiikanpaja Himmelblaun yrittäjyyteen. Yrittäjyyteen liittyen kartoitin myös sitä, mitä taidegraafikoiden ammattiin kuuluu, millaista yhteistyötä taiteilijat ja taidegraafikot voivat tehdä grafiikanpaja Himmelblaun kanssa ja millainen on taiteilijoiden ja vedostajien välinen työjako.

Tutkimusaineiston keräämisessä oli tavoitteena saada tarkempaa tietoa siitä, mitä kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa tarkoittaa käytännössä. Onnistuin tavoitteessani melko hyvin käytettävissä olleisiin resursseihin nähden. Haastattelut soveltuivat hyvin tiedonhankintamenetelminä syvällisen ja käytännönläheisen tiedon hankinnassa. Kaikkia tutkimukseen osallistuneita en voinut haastatella henkilökohtaisessa tapaamisessa, mutta en näe sillä olevan olennaista vaikutusta tutkimustulokseen. Taidegraafikko Teija Immonen vastasi annettuihin haastattelukysymyksiin sähköpostin välityksellä henkilökohtaisen haastattelun sijasta. Sähköpostihaastattelun tekemiseen päädyin, kun yhteisen haastattelun ajan löytäminen osoittautui hankalaksi. Immosen luokse matkustamiseen, haastattelun tekemiseen ja haastattelun purkamiseen olisi mennyt myös huomattavan paljon aikaa, joten sähköpostihaastattelun käyttö oli myös siksi perusteltua. Sähköpostihaastattelussa sai kuitenkin relevanttia tietoa tutkimuksen kokonaisuuden kannalta.

Rajasin tutkimuksen osallistujien määrän muutamaan henkilöön, koska valitut henkilöt olivat keskeisessä asemassa tutkittavaan ilmiöön nähden ja koska heillä oli aiheesta myös merkittävää tietoa tutkimustuloksen kannalta. Muun muassa taidegraafikko Kirsi Neuvonen on tehnyt erittäin hyvää pioneerityötä taiteilijayrittäjänä muiden taiteilijoiden puolesta. Myös Immonen ja Ketonen toimivat esimerkillisesti omalla kentällään. Jos opinnäytetyön tekemiseen olisi ollut käytettävissä enemmän aikaa, mielenkiinnon vuoksi olisi voinut haastatella useampia henkilöitä, esimerkiksi taidegraafikko Pekka Hannulaa, jonka tekemää liiketoimintasuunnitelmaa käytin lähteenä myös tässä työssä.

Haastattelut onnistuivat suhteellisen hyvin ja aineisto vastasi tavoitteitani. Mutta haastattelukysymysten laatimiseen ja haastattelututkimuksen teorioihin olisi

voinut perehtyä paremmin ennen haastattelujen toteuttamista. Kysymysten suunnittelussa koin ongelmalliseksi sen, että en etukäteen miettinyt tarpeeksi sitä, miten saisin oleellisen tiedon kysytyä ja miten vastaukset olisivat helpoiten analysoitavissa. Tutkimusmenetelmänä haastattelu osoittautui kuitenkin työlääksi ja aineiston analysointi vaativaksi. Haastattelemalla sain paljon myös selaista hyödyllistä tietoa, jota en edes käyttänyt tässä työssä.

Taidegraafikoiden ja kuvataiteilijoiden ammatinhallinnassa tulisi vahvistaa sekä tuottamista että taloushallinnan osaamista. Kuvataiteilijoille kohdennettua liiketoimintaosaamisen koulutusta, kuten *Art360* -hanke järjesti syksyllä 2009 Tampereella, pitäisi saada myös eri puolille Suomea, jotta kuvataiteilijat olisivat tasavertaisemmassa asemassa ja jotta he saisivat yhtenäistä tietoa ammatinharjoittamiseen ja yrittäjyyteen liittyvistä asioista. Kuvataiteilijoiden toimiessa pienemmillä paikkakunnilla, viranomaisilla ei ole välttämättä tarpeeksi tietoa kuvataiteilijoiden yrittäjyyteen, työttömyyteen tai verotukseen liittyvistä asioista, ja tämän takia taiteilijoita voidaan kohdella hyvinkin eri tavoilla eri virastoissa. Tämä on tällä hetkellä keskeinen ongelma, johon taiteilijoiden tulisi myös itse pyrkiä vaikuttamaan aktiivisemmin.

Pärjätäkseen paremmin taidegraafikkona taiteilijan on osattava hankkia tietoa taiteilijoiden oikeuksista sekä osattava selvittää ja hoitaa myös viranomais- ja sopimusasioita. Mikäli taiteilija ei tähän itse pysty, hänen kannattaa hankkia hyvä esim. kuvataiteilijoiden verotukseen perehtynyt kirjanpitäjä. Kirjanpitäjän hankkiminen on suositeltavaa taiteilijalle myös silloin, kun taiteilijalla on jo jonkin verran myyntiä. Kirjanpitäjä valvoo, että taiteilijan saamat vähennykset ja esimerkiksi arvonlisäverollisen taiteilijan tilitykset tulevat kirjanpidossa varmasti oikein.

Oli mielenkiintoista tutustua yrittäjyys aiheeseen syvällisemmin ja saada tarkempaa tietoa siitä, mitä kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa käytännössä tarkoittaa. Tarkastelin aihetta melko suppeasti lähinnä taidegraafikon ja kuvataiteilijan näkökulmasta, koska se oli myös tämän työn tarkoituksena. Tutkimuskysymykseeni, onko taidegraafikoille hyötyä yrittäjänä toimimisesta, ei voi antaa suoraa vastausta, koska se riippuu paljon myös taiteilijan ominaisuuksista ja taiteellisen

työskentelyn laajuudesta. On varmasti taidegraafikoita, joille yrittäjyydestä on paljonkin hyötyä, mutta on myös niitä, joille yrittäjyydestä ei olekaan hyötyä, esimerkiksi silloin, kun taiteilijan pääasiallinen toimeentulo tulee muualta kuin taiteen tekemisestä tai jos taiteellisen toiminnan laajuus on hyvin pientä.

Tässä työssä on käyty käytännön esimerkein läpi taidegraafikoiden yrittäjyyteen liittyviä hyötyjä ja haittoja. Esimerkeistä uskoisin olevan apua monille taidegraafikoille ja myös kuvataiteilijoille, jotka haluavat edistää omaa taiteellista toimintaa ja jotka miettivät mm. arvonlisäverovelvolliseksi tai toiminimiyrittäjäksi haakeutumista. Osakeyhtiön perustaminen on ymmärtääkseni hyvin harvalle taidegraafikolle mahdollista, koska osakeyhtiön perustaminen on järkevää vasta silloin kun toiminimiyrittäjänä toimivan taiteilijan liikevaihto on suurta. Mutta varmasti löytyy myös taiteilijoita, joille osakeyhtiönkin perustaminen voi olla ajankohtaista. Osakeyhtiö on suositeltava yritysmuoto silloin, kun taiteilija on uralaan jo hyvin pitkällä, eikä toiminimiyrittäjyys ole enää verotuksellisesti järkevää. Myös hyvän alihankintaverkoston rakentaminen, jo taiteellisen työskentelyn alkuvaiheessa, on tärkeää, jotta taiteilijalle jäisi enemmän aikaa ja rauhaa taiteen tekemiseen. Suoraan ei kuitenkaan voi sanoa, mikä olisi paras tapa toimia taidegraafikkona. Erilaisia vaihtoehtoja kannattaa miettiä ja asioihin perehtyä. Jokaisen taiteilijan on kuitenkin itse päätettävä, mikä on hänelle paras tapa toimia.

Oma taiteellinen työskentelyni on vasta alkuvaiheessa. Toimeentuloni saan opetustyöstä, joten yrittäjyys taidegraafiikassa ei ole minulle tällä hetkellä ajankohtaista. Miellän itseni kuitenkin opetustyön kautta kulttuuriyrittäjäksi, koska kuvataiteilijana olen ollut perustamassa kuvataidekoulua, ja koulusta vastaavana opettajana olen kehittänyt koulun toimintaa kulttuuriyrittäjyyden hengessä. Toimin taideaineiden pääopettajana ja kuvataidekoulun vastaavana edelleen, ja opettajuus on olennainen osa identiteettiäni, mutta haluan vahvistaa myös taiteilijuuttani.

Sain tästä työstä paljon hyödyllistä tietoa erityisesti taidegraafikon työhön, mutta myös kulttuuriyrittäjyyteen liittyvää tietoa voin yhtä hyvin soveltaa myös opetustyöhöni. Yrittäjyyteen liittyviä asioita on hyvä tietää, vaikka ei olisikaan yritystä perustamassa. Taiteilijana toimiminen on kuitenkin aina yrittäjämäistä toimintaa.

Yrittäjämäisen toimintatavan ymmärtäminen taidegrafiikan kontekstissa ja sen tietoinen kehittäminen voivat myös edistää taiteellista työskentelyäni opetustyön ohessa. Taiteen tekeminenhän on yleensä taloudellisesti melko kannattamatonta ja useimmiten jopa tappiollista, ainakin uran alkuvaiheessa. Vakituinen opetustyöni mahdollistaakin taiteelliseen työskentelyyn taloudellisesti, mutta oman työskentelyajan löytyminen perheellisenä päätoimisen työn lisäksi voi olla jo hankalampaa. Lähitulevaisuudessa pyrin suunnittelemaan ja aikatauluttamaan omaa aikaani niin, että opetustyön rinnalla voin jatkaa ja edistää taiteellista työskentelyäni taidegraafikkona. Yrittäjämäisen toimintatavan harjoittaminen taiteellisessa työskentelyssä on suositeltavaa myös työhyvinvoinnin kannalta.

KUVAT

Kuva 1 *Leda*, s. 9 (Kirsi Neuvonen)

Kuva 2 *Puisto kauneudelle*, s. 4 (Teija Immonen)

Kuva 3 *Hetki*, s. 18 (Hanne Kärki)

Kuva 4 *Kysymysten äärellä*, s. 18 (Hanne Kärki)

Kuva 5 *Kohtaaminen*, s. 16 (Hanne Kärki)

LÄHTEET

- Aarnio, Saira (2008): Talouden hallinta vapauttaa luovaan työhön. *Prima* 6/2008, 32-37. <http://www.digipaper.fi/prima/19208/?pnumb=32> (Luettu 15.9.09)
- Arpo, Robert (2004): Taiteilija yhteiskunnassa. Tietoyhteiskuntastrategioiden taiteilijakuva ja tekijäoikeuslainsäädännön muutosten vaikutus taiteilijana toimimisen edellytyksiin. – Robert Arpo (toim.), *Taiteilija Suomessa – Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*, 131-151. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu n:o 28. Helsinki: Nykypaino.
- Art360 (2009): Art360. <http://www.art360.fi/art360/> (Luettu 15.9.09)
- Akavan erityisalajat (2009): Arvonlisäverovelvollisuus. <http://www.akavanerityisalajat.fi/fi/new-page-268.html> (Luettu 15.12.2009)
- Feinik, Pia (2009): *Art360 – asennetutkimus*. Yhteenveto 15.5.2009. Julkaisematon.
- Hannula, Pekka (2008): *Taiteilijan liiketoimintasuunnitelma. Kun taiteilija yrittää...* <http://www.partnerismi.fi/suunnitelma.html> (Luettu 5.9.2009)
- Heiskanen, Seppo (1996): Grafiikassa on vetovoimaa. *Graphica Creativa`96*. Graphica Creativa, kansainvälinen taidegrafiikan triennaali. Julkaisut. Esipuheita ja Artikkeleita. http://209.85.129.132/search?q=cache:i8F56uzfb3EJ:www3.jkl.fi/taidemuseo/graphica_creativa/esipuhe_artikkeli.htm+taidegrafiikan+historia&cd=7&hl=fi&ct=clnk&gl=fi (Luettu 8.10.09)
- Himmelblau (2009): Himmelblau – taivas kattona. <http://www.himmelblau.fi/> (Luettu 19.2.2009)
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Infopankki (2005). *Yritysmuodot*. <http://www.infopankki.fi/fi-FI/Yritysmuodot/> (Luettu 5.11.09)
- Kaunisharju, Kirsi (2007): *Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisu 10/2007.
- Korpelainen, Päivi (2002): *Uudistuva kulttuurituotanto ja kulttuuriyrittäjyys. Raportti Uudistava kulttuurituotanto –projektin kokemuksista 11.12.02*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. Koulutuskeskus.

- Koskela, Minnamaria (2004). *Kulttuuriyrittäjyys ja kulttuurituotannot*. Luovuuden kulttuuriset ulottuvuudet – kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät Jyväskylässä 8.-9.11.2004. Työryhmämuistiot. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kup/tekstit/konferenssit/luovuuden/kulttuuriyrittajyys/> (Luettu 15.9.2009)
- Lehtinen, Tuula (2004): *Taidegrafiikkaa ei ole*. Taide-lehti 5/04. http://www.tuulalehtinen.fi/writings_fi.html (Luettu 30.9.2009)
- Lehtinen, Tuula (2001): *Materiaalin muisti ja taidegrafiikan salattu alitajunta*. Taide-lehti 5/01. http://www.tuulalehtinen.fi/writings_fi.html (Luettu 15.9.2009)
- Lehtinen, Tuula, Luukkanen, Elina & Vuorikoski, Timo (1994): *Peilikuvia – Suomalaisen metalligrafiikan murros 1980-luvulla*. Repolan kokoelma.
- Loimaala, Päivi (2005): *"Kultapahvia" ja grafiikan vedoksia*. – Outi Heiskanen. Sara Hildenin taidemuseon julkaisuja nro 74. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.
- Mäki, Teemu (2005): *Näkyvä pimeys – esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta*. Helsinki: Kuvataideakatemia.
- Nyrhinen, Tiina & Väisänen, Hannu (2003): *Vedostuksia – Suomalaista taidegrafiikkaa 2000-luvulta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Opetusministeriö (2006): *Luovien alojen yritystoiminnan kehittäminen. Verkostomallinen toimintamalli selvitys*. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 2006: 47.
- Perustamisopas alkavalle yrittäjälle (2009): *Perustamisopas alkavalle yrittäjälle 2009*. Helsinki: Suomen Uusyrittäjäkeskukset ry. <http://www.uusyrittajakeskus.fi> (Luettu 4.11.2009)
- Rensujeff, Kaija (2004): *Taiteellinen työ ja toimeentulo – taiteilijan työmarkkinat, sosiaaliturva ja verotus*. – Robert Arpo (toim.), *Taiteilija Suomessa – Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*, 101-126. Helsinki: Taiteen keskuustoimikunnan julkaisuja n:o 28.
- Simpanen, Marjo-Riitta (2008): *Taiteilijaesittely*. <http://www.copperfield.fi/taiteilijaesittely.htm> (Luettu 2.5.2010)
- Suutari, Timo (2007): *Kulttuuriyrittäjyyden kehittäminen ja luovien alojen klusteroituminen kulttuurikeskus Vanhassa Paukussa / Timo Suutari*. Seinäjoki : Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Suomen Taidegraafikot ry (2003): *Suomen Taidegraafikot ry*. <http://www.taidegraafikot.fi/> (Luettu 4.11.2009)

- Suomen yrittäjät (2008a): *Elinkeinoverotus*..<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/verotus/elinkeinoverotus/> (Luettu 15.12.2009)
- Suomen yrittäjät (2008b): *Perustamistoimet ja vastuut*.
<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/perustamistoimet/> (Luettu 4.11.2009)
- Tuomi, Jouni (2007): *Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen*. Helsinki: Tammi.
- Verohallinto (2007): *Arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen*.
http://www.vero.fi/?path=5,363&article=90&domain=VERO_MAIN&language=FIN&index= (Luettu 16.12.2009)
- von Brandenburg, Cecilia (2009): Siltoja taiteilijoiden ja alueellisen kehittämisen välillä hyvinvoinnin edistämiseksi. *Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä*, 62-69. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 30.
- Vuorela, Suvi (2005): *Haastattelumenetelmät*. Ovaska S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim.) *Käytettävyytutkimuksen menetelmät*, 37-52. Tampereen yliopisto, *Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1*. Luettu 9.10.2009.
<http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/3-Vuorela.pdf>

AINEISTOT

Haastattelut:

Neuvonen Kirsi taidegraafikko, yrittäjä, Jyväskylä:

- a (8.6.2009)
- b (14.12.2009) sähköposti

Immonen Teija, taidegraafikko, opettaja, toiminimiyrityksen johtaja, Helsinki:

- a (8.11.2009) sähköposti
- b (6.12.2009) sähköposti
- c (14.12.2009) sähköposti

Ketonen Pertti (1.9.2009) toimitusjohtaja, yrittäjä, grafiikanpaja Himmelblau, Tampere

TILITYSRAPORTTI

1 / 2010

LIITE 1

1(3)

VASTAANOTTAJA:

Viite Jälleenmyyjä nimi
Osoite
Puhelin

Taiteilija / Yritys

Nimi
Osoite
Puhelin
sähköposti
www
Y tunnus

[vastaanottaja_s.posti](#)

PVM
TILITYSPVM
TEOSMÄÄRÄ KPL
Y-TUNNUS
TILINUMERO
VIITE

TOIMITUS	VEDOS				VEDOS	KEHYS
PVM	nimi	no	sarja	vuosi	€ sis. alv 8 %	€ sis. alv 8 %
0.1.1900					300,00	
VEDOSTEN YHTEISARVO € SIS. ALV 8 %					300,00 €	
VEDOSTEN ALV 8 %					22,22 €	
VEDOSTEN YHTEISARVO € ALV 0 %					277,78 €	
PROVISIO 30 % ALV 0 % HINNASTA					83,33 €	
MYYNTIPALVELUN ALV 22 %					18,33 €	
PROVISIO 30 % SIS. ALV 22 %					101,67 €	
TILITYSVELKA VEDOKSISTA €					198,33 €	
TILITYSVELKA KEHYKSISTÄ €						- €
KEHYSTEN ALV 8 %						- €
TILITYSVELKA YHTEENSÄ €						198,33

tiitetään vaitiolle

vähennetään ennen

TOIMITUS	VEDOS				VEDOS	KEHYS
PVM	nimi	no	sarja	vuosi	€ sis. alv 8 %	€ sis. alv 8 %
0.1.1900					300,00	
VEDOSTEN YHTEISARVO € SIS. ALV 8 %					300,00 €	
VEDOSTEN ALV 8 %					22,22 €	
VEDOSTEN YHTEISARVO € ALV 0 %					277,78 €	
PROVISIO 30 % ALV 0 % HINNASTA					83,33 €	
MYYNTIPALVELUN ALV 22 %					- €	
PROVISIO 30 % SIS. ALV 22 %					83,33 €	
TILITYSVELKA VEDOKSISTA €					216,67 €	
TILITYSVELKA KEHYKSISTÄ €						- €
KEHYSTEN ALV 8 %						- €
TILITYSVELKA YHTEENSÄ €						216,67

ESIMERKKI 1.

ALVILLINEN TAITEILIJA JA ALVILINEN GALLERIA PROVISIO 30%

alv 22 22,22 veroa maksuun
 18,33 vähennys ennen
 3,89 maksettavaa veroa jää

198,33 tilitys
3,89 maksettava alv vero
194,44 taiteilijalle jää provision ja veron jälkeen käteen

ESIMERKKI 2.

ALVILLINEN TAITEILIJA JA ALVITON GALLERIA PROVISIO 30%

alv 0 22,22 € veroa maksuun
 0 ei vähennettävää
 22,22 maksettava veroa jää

216,67 tilitys
 - **22,22 €** maksettava alv vero
194,45 € taiteilijalle jää provision ja veron jälkeen käteen

Opinnäytetyön aihe: Kulttuuriyrittäjyys taidegraafiikassa
Haastateltava: taidegraafikko Kirsi Neuvonen
Haastattelupäivämäärä: 8.6.2009

Haastattelukysymykset

1. Mitkä ovat taiteellisen työskentelysi lähtökohtia?
2. Miten taidegraafikkona miellät kulttuuriyrittäjyyden?
3. Voiko kuvataiteilijana toimia myös yrittäjänä?
4. Mitä hyötyä yrittäjänä toimimisesta on taiteelliseen työskentelyysi?
5. Mitä haittaa yrittäjänä toimimisesta on taiteelliseen työskentelyysi?
6. Kannattaisiko kaikkien taiteilijoiden alkaa toimimaan yrittäjinä? Miksi?
7. Yrittäjänä ja taiteilijana sinulla on monia eri rooleja? Mitä ne ovat ja voiko ne laittaa tärkeysjärjestykseen?
8. Millaisia eri asioita/tehtäviä sisältyy eri rooleihisi?
9. Vaikuttaako yrittäjyys taiteelliseen työskentelyysi? Miten?
10. Miksi yrittäjyyttä ja kaupallisuutta usein vieroksutaan kuvataiteissa? Onko sinulla omakohtaista kokemusta asiasta?
11. Kerro Grafiikanpaja Himmelblausta?
12. Millainen suhde sinulla on Himmelblauhun?
13. Miten sinun ja Himmelblaun välinen yhteistyö sujuu käytännössä?
14. Mitä konkreettista merkitystä sinulle ja muille taiteilijoille on yhteistyöstä Himmelblaun kanssa?
15. Käytät teostesi painamiseen vedostajia? Miksi? Miten kauan olet niitä käyttänyt?
16. Käytätkö aina vedostajia vai vedostatko myös itse? Miksi?
17. Millainen on taiteilijan ja vedostajan välinen työsuhde?
18. Miten taitelija valitsee vedostajan?
19. Kuinka paljon vedostajan käyttäminen maksaa? Tietty € määrä/vedos vai millä periaatteella palkka määräytyy?
20. Milloin ja kenen on mahdollista käyttää vedostajia?
21. Uuden teknologian tuomat edut/haitat taiteilijan ja yrittäjän näkökulmasta?
22. Miten taiteilijayrittäjänä voi pärjätä (vinkkejä)?
23. Millaisia asioita taiteilijayrittäjänä kannattaisi varoa, välttää?
24. Milloin taiteilijayrittäjäksi ei kannata ryhtyä?

Opinnäytetyön aihe: Kulttuuriyrittäjyys taidegrafiikassa
Haastateltava: Himmelblaun toimitusjohtaja Pertti Ketonen
Haastattelupäivämäärä: 1.9.2009

Haastattelukysymykset

1. Esittele Grafiikanpaja Himmelblaun toimintaa lyhyesti.
2. Mitä kulttuuriyrittäjyys yleensä tarkoittaa?
3. Miten miellät kulttuuriyrittäjyyden?
4. Miten Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö toimii käytännössä?
5. Miten Himmelblaun ja taiteilijoiden välinen yhteistyö sujuu käytännössä?
6. Mitä konkreettista hyötyä taiteilijoille on yhteistyöstä Himmelblaun kanssa?
7. Mitä konkreettista haittaa taiteilijoille voisi olla yhteistyöstä Himmelblaun kanssa?
8. Miten valikoit taitelijat, joiden kanssa teet yhteistyötä? Voiko kuka vaan esittää yhteistyötä?
9. Himmelblaun yrittäjänä sinulla on monia eri rooleja: tuottaja...? Mitä ne ovat ja voiko ne laittaa tärkeysjärjestykseen?
10. Millaisia eri asioita/tehtäviä sisältyy eri rooleihisi?
11. Vaikuttaako Himmelblaun yritystoiminta taiteilijoiden taiteelliseen työskentelyyn? Jos, niin miten?
12. Miksi yrittäjyyttä ja kaupallisuutta usein vieroksutaan etenkin kuvataiteilijoiden keskuudessa? Onko sinulla omakohtaista kokemusta asiasta?
13. Milloin ja kenen on mahdollista käyttää Himmelblaun vedostajia?
14. Mitä Himmelblaun vedostajat tekevät ja miten he käytännössä toimivat?
15. Kuinka paljon vedostajan käyttäminen maksaa taitelijalle? Tietty euromäärä/vedos vai millä periaatteella kustannus määräytyy?
16. Millaisessa työsuhteessa vedostajat ovat Himmelblauhun?
17. Millainen on taiteilijoiden ja vedostajien välinen työsuhde?
18. Miten vedostajat valitaan yleensä Himmelblauhun/ja eri taiteilijoille?
19. Uuden teknologian tuomat edut/haitat taiteilijan ja yrittäjän näkökulmasta?
20. Miten kulttuuriyrittäjänä voi pärjätä (vinkkejä)?
21. Millaisia asioita kulttuuriyrittäjänä kannattaisi varoa, välttää?
22. Voiko kuvataiteilija toimia mielestäsi myös yrittäjänä?
23. Milloin taiteilijan ei kannata ryhtyä yrittäjäksi?

Opinnäytetyön aihe: Kulttuuriyrittäjyys taidegrafiikassa
Haastateltava: taidegraafikko Teija Immonen

Haastattelukysymykset a (lähetetty 8.11.2009)

1. Mitkä ovat taiteellisen työskentelysi lähtökohtia?
2. Miten taidegraafikkona miellät kulttuuriyrittäjyyden? Mitä mieltä olet taidegraafikoiden yrittäjyydestä?
3. Miksi olet kuvataiteilijana arvonlisäverovelvollinen?
4. Mitä hyötyä alv-velvollisena toimimisesta on taiteilijan työssäsi?
5. Mitä haittaa alv-velvollisena toimimisesta on taiteilijan työssäsi?
6. Milloin kuvataiteilijoiden kannattaisi alkaa toimimaan alv-velvollisena taiteilijana, milloin yrittäjänä?
7. Alv-velvollisena taiteilijana sinulla on monia eri rooleja? Mitä ne ovat ja voiko niitä laittaa tärkeysjärjestykseen?
8. Millaisia eri asioita/tehtäviä sisältyy eri rooleihisi?
9. Vaikuttaako alv-velvollisena taiteilijana toimiminen taiteelliseen työskentelyysi? Miten?
10. Miksi yrittäjyyttä yleensä vieroksutaan kuvataiteissa? Onko sinulla omakohtaista kokemusta asiasta?
11. Kerro lyhyesti Grafiikanpaja Himmelblausta?
12. Millainen suhde sinulla on Himmelblauhun?
13. Miten suhtaudut kaupallisuuteen kuvataiteessa?
14. Käytätkö teostesi painamiseen vedostajia? Miksi? Jos käytät, miten kauan olet niitä käyttänyt?
15. Käytätkö aina vedostajia vai vedostatko myös itse? Miksi?
16. Millainen on taiteilijan ja vedostajan välinen työsuhde?
17. Miten taitelija valitsee vedostajan?
18. Kuinka paljon vedostajan käyttäminen maksaa? Tietty € määrä/vedos vai millä periaatteella palkka määräytyy?
19. Milloin ja kenen on mielestäsi järkevää käyttää vedostajia?
20. Uuden teknologian tuomat edut/haitat taiteilijan ja kulttuuriyrittäjyyden näkökulmasta?
21. Millaisia vinkkejä antaisit aloitteleville taidegraafikoille? Kuinka taiteilijana pärjää?

22. Onko joitakin asioita, joita taiteilijan kannattaisi alvillisena varoa, välttää?
23. Milloin taiteilijan ei kannata ryhtyä alvilliseksi taiteilijaksi tai yrittäjäksi?
24. Mitä yrittämisen toimintamalleja taiteilijoiden kannattaisi soveltaa kuvataiteilijan työhön, vaikka ei aikoisikaan toimia yrittäjänä?
25. Millaista suomalainen taidegrafiikka on nykypäivänä vuonna 2009?

Haastattelukysymykset b (lähetetty 1.12.09)

1. Mikä on liiton virallinen kanta ja näkemys taidegraafikoiden yrittäjyyteen?
2. Onko liitossa tiedotettu yrittäjyyteen liittyviä asioita jäsenille? Jos, niin mitä, miten, missä ja milloin?
3. Yrittäjyys on ollut voimakkaasti esillä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa Suomessa. Onko liitossa oltu aktiivisesti mukana tässä keskustelussa?
4. Miten taidegraafikon liiton jäseneksi haetaan (lyhyesti)?
5. Mitä hyötyä taidegraafikolle on liiton jäsenyydestä yleensä/ kulttuuriyrittäjyyden näkökulmasta?
6. Miten sanotaan oikein (hassu kysymys):...teet taidegraafikon työtä toiminimellä, vai toiminimen nimissä?
5. Mitä osa-alueita/tehtäviä ammattikuvaasi kuuluu taidegraafikkona?
6. Vaatiiko toiminimellä toimiminen sinulta muita erityisiä toimenpiteitä kuin kirjanpidon pitämistä?
7. Onko kulttuuriyrittäjyys terminä tuttu. Sopiiko se termiksi kun tarkastellaan taidegrafiikan yrittäjyyttä?
8. Miten taidegrafiikassa järjestetään yleisimmin teosmyynti? Gallerioiden ja muiden tahojen kauttako?